

eylem

SORUNLAR

İhsan Topaloğlu

Petrol Savaşındaki Yerimiz

Mustafa Bahaettin

Türkiye'nin Gücü Üstüne

Prof. Raymond T.B ye

A.B.D. nin Dış Politikası

T.İ.P. İzmir Merkez İlçe Y.K.

Emperyalizm Karşısında Türk halkı

Tanju Üner

Kapitalist Ülkelerde Basın

İNCELEME

Niyazi Dalyancı

Sacco-Vanzetti Olayı

Kemal Sülker

Dünyada ve Bizde İlk Grevler

Samim Kocagöz

Hikâye ve Çağdaş Türk hikâyeciliği

eylem

ONBEŞGÜNLÜK DÜŞÜN VE EYLEM
DERGİSİ

SAYI : 25 CİLT: 3
1 Ocak 1966

Sahibi :
ŞÜKRAN KURDAKUL

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
BABÜR KUZUCUOĞLU

Her ayın başında İstanbul'da yayımlanır. Sayısı 125 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaletler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

İlan Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.
Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :

Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :

Büyük Kervan matbaası

PETROL SAVAŞINDAKİ YERİMİZ ..

Mr. Max Ball'ın Petrol Kanununu Türkiye'nin geleceği için daha faydalı gören bir anlayış A.P. İktidarını Türk Petrol savaşçılarının karşısında bir «hükümet tasarrufu»na zorlamıştır. 1960 dan beri TPAO Genel Müdürü olarak görevini bilinçle yürüten İHSAN TOPALOĞLU, ulusal örgütün başından alınmıştır,

Okuyacağınız yazı Topaloğlu'nun 26 Aralık 1965 günü Ankara'da yaptığı basın toplantısındaki konuşmanın bütünüdür.

İhsan TOPALOĞLU

T.P.A.O. Eski Genel Müdürü

Petrol davası halka mal olmuştur. Milli imkanlarımızı sömürmeye bundan böyle kimsenin gücü yetmeyecektir. Çocuklarımıza iyi bir Türkiye bırakmak için bu konudaki mücadelemiz devam edecektir.

Ben bir tezi müdafaa ediyorum. Tasarruflarında haksızdırlar. Görevden ayrılmamın gerekçesi bana bildirilmemiştir. Mamaafih son senelerde memleketimizde cereyan eden petrol mücadeleleri ve arkasında gizli büyük menfaatleri bilenler için bu gerekçeyi anlamak zor olmayacaktır. Mesele bir zihniyet meselesidir. Dünyanın her yerinde petrol mücadelesi böyle cereyan etmiştir. Esas petrol kavgası da bu büyük menfaatlere dayanır.

Yabancı şirketler Türkiye'de elde ettikleri, halen elde etmekte bulundukları ve ilerde elde edebilecekleri fahiş kârlardan bir kısmını kaybettikçe TPAO aleyhine kesif bir kampanyaya girişmişlerdir. Petrol ve maden memleketin milli işlerindendir. Benim görevden alınmamda dış tesirlerin olduğu iddiasında bulunamam. Bu çok ağır birşeydir. Milliyetçi bir insan olarak elbette petrolün, hatta herşeyin millileştirilmesini, millî olmasını isterim. Bugüne kadar ben hiçbir beyanımda millileştirmeden bahsetmedim. Çünkü bu hukukî bir iştir. Ancak kanunun tâdili gerekir. Ve gereken imkanlar sağlandığı takdirde petrolün millileştirilmesine taraftarım. Biz kartel şirketler dışında yüzde 30 indirimle ham petrol alınabileceğini, rafineri kurabileceğimizi, milli petrolümüzü öncelikle işleyip satabileceğimizi gösterdik. 1960 da

ham petrol istihsalı 360 bin ton civarında iken yıllık istihsal her yıl kademe kademe arttırılarak 1965 yılında 700 bin tona ulaşmıştır. Petrol sahalarımızın yıllık üretim kapasitesi ise şu anda 1 milyon ton civarındadır.

TPAO'nun 1960-65 yılları arasındaki başarılarını şöyle özetleyebiliriz:

1 — İpraş Rafinerisi gerçekleştirilmiştir.

2 — Ham petrol ithalatının tahdidi için 1962 de girişilen teşebbüsler çetin bir mücadeleden sonra 1963'te Danıştay kararı ile kesin sonuca bağlanmış, ancak bundan sonradır ki yabancı petrol şirketleri Türkiye'de üretim yapmaya mecbur kalmışlardır.

3 — Yabancı petrol şirketlerinin Türkiye'de fiyatları çok yüksek tuttuğu, bunun yüzde 25 - 30 indirilebileceği TPAO tarafından savunulmuş ve bu da kabul ettirilmiştir. Ancak, ithalci yabancı şirketler en son 35 sentlik indirim kabul etmişlerdir. Halbuki biz bu şirketler dışındaki başka bir Amerikan firması ile yüzde 27 indirimli bir anlaşma imzalamış bulunuyoruz.

4 — TPAO Batman — İskenderun, Pipe — Line'nin inşasına girişmiş, petro - Kimya Sanayiini kurmuştur. Tatlı kâr peşindeki yabancı şirketler bunlara ortak olma çabası içindedirler. T. P. A. O. nun bu tesisleri halen teşebbüs etmiş olduğu şekilde kurmasında ve işletmesinde büyük memleket menfaatleri vardır.

«— Petro - Kimya Sanayiini yabancılar kursaydı her yıl 30 milyon dolarlık döviz yurd dışına gidecekti. Yabancı şirketlerin Pipe - Line'a ortak olması halinde ise, ham petrol nakliyatında kârlı çıkmalarından ayrı olarak, yılda 3,5 milyon dolarlık kâr transferi hakkını kazanacaklardı.

Demek oluyor ki ham petrol ithal fiyatları, Pipe - Line ve Petro — Kimya Sanayi konularında çetin mücadeleler yaparak elde ettiğimiz başarılarla yılda Türkiye'ye 50 milyon dolarlık döviz kazandırmayı mümkün kılmış bulunuyoruz.

Yabancı şirketler Türkiye'de elde ettikleri, hâlen elde etmekte bulundukları ve ileride elde edebilecekleri fahiş kârlardan bir kısmını kaybettikçe TPAO aleyhine keşif bir kampanyaya girişmişlerdir. Aslında ithamların hiç biri ciddi değildir. TPAO her türlü engele rağmen, diğer büyük başarılarının yanı sıra 1965 yatırımlarını da yüzde 100'ün üzerinde gerçekleştirmeğe muvaffak olmuştur.»

TÜRKİYENİN GÜCÜ ÜSTÜNE

«Ey Camî, tut çeneni, vahdet sırrı kuş dilidir. Bu sırları anlamak Süley-
mandan başkasına lâayık değildir.» CAMÎ

Mustafa Bahaettin

Geniş, Nylon tüllü pencerelerde, renkli mumların yanıp söndüğü bir
İstanbul' gecesinde, Amerikalılar, bol ışıklar içerisinde 'AYA NİKOLA'yı
kutlamaktadırlar. Belki de çocuklarına armağan olarak yaşlı NOEL'in al hey-
besinde tank, top, tüfenk oyuncaklar satın almışlardır.

Vietnam'da savaşıyan yurtseverler kan içinde. Bay Jhonson bir avuç Vi-
etnamlının kanına banarak ekmeğini, keyifle kahvaltısını yapıyordur şimdi.

Ve O, beyaz saray merdivenlerinde kendilerini yakan iyi Amerikalıla-
rın 'karikatürü' olmakta berdevamdır.

Paşa Enver :

Yoksul Uluslar barış ister. Barış içinde yoksulluktan kurtulmak olana-
ğı vardır çünkü. Hem yoksul, hem de saldırgan ise, bu takdirde düşünmek
gerek: Ya o ulusu yönetenlerin aklından zoru vardır, ya da başkalarının pala-
sını sallamaktan başı dönmüştür.

I. Dünya Savaşından az önce, büyük devletlerden hiçbirisi 'Babiâli'nin
dostu değildi. Osmanlı İmparatorluğunun dostluğu bir külfetti yabancılar
için. Ordu bakımsız, araçsız ve gereksizdi. Komuta kurulu yetersizdi. «x»

Yalnız Alamanya, Osmanlıların yayıldıkları bölgenin önemini kavramak-
ta gecikmediler. «İttihat ve Terakki» paşası Enver Bey, 2. Ağustos. 914 tari-
hinde ordularımızın 'sevk ve idaresinde' Alamanlara geniş yetkiler tanıyarak
'genel seferberlik' ilân etti.

Herkes tarafından bilindiği üzere, Göben ve Breslau zırhlıları Osmanlı
İmparatorluğunun yıkımını, Sivastopol kıyılarında imzaladılar.

Bu zırhlılarla, U2 uçakları arasındaki benzerlik, tarihin 'tekerrür' ettiğini
değil; aklın ve pala sallayışın değişmediğini gösterir.

Türkiye :

1938 e kadar Türkiye, bugün özlemi duyulan, bir doğrultuda yaralarını
sarmak çabası içindeydi. Ve barış'tı; yanmış, taş taş üstünde kalmamış Tür-

«x» Coşkun Üçok 'Prof'

Siyasi Tarih, 1955, sayfa: 274

Sorunlar

kiyenin ülküsü. Türkiye konuştu mu, 'çıt' çıkmazdı «cemiyeti akvam'da. Bildi dünya devletleri Türkiyenin şakası olmadığını.

Ve.. Uygur bir Türkiye olmak, «On milyon GENÇ yetiştirmek» şarkılarımızda değildi yalnız; eylemimizde, çabamızda, ekmeğimizin katığındaydı.

Bağımsız, hür ve büyük Türkiye ayakta.

Ya Sonra :

1947 lerde aralanan kapılarımızdan, emperyalizmin kara pençesi uzandı gökyüzümüze. Üstelik, bu «kara pençe»ye yüzlerini sürüp «NURLU UFUKLAR» nutku çeken, vurguncu, talancı bir kuşak da yetişti.

Vurguncuların yaşamı 950 den sonra tüm naylonlaştı. Pencerelede çam ağaçları, renkli mumlar, ve Amerikan şarkıları dudaklarımızda.. Halkımız ise, büyük mağara karanlığında, Ulu Tanrısıyla başbaşa. Gelecek 'nurlu ufuklar'dan Park Palas'ı seyretmektedir.

O, ne dediyse öyle oldu. Üsler türedi yurdumuzun en güzel yerlerinde. Boynumuz bükük kaldık bir köşede. Ve birgün, Mehmetçiğin beynine kurşun sıkan Amerikan Askerinin İtalya'ya 'hava Değişimi'ne gönderildiğini yazdı gazetelerimiz. Ne oluyoruz Baylar, diyenlere BOZGUNCU dedik, vurdular kelepçeyi gencecik bileklerine.

İstanbul sokaklarında KARA PAPAZ yakılırken, İzmirde bir yetkili Yunan bayrağını direğe çekti.

Kıbrıs akan uçaklarımıza benzin vermediler, dört kez çıkartma yapmağa kalkıştık engel oldular.

«YA TAKSİM, YA ÖLÜM» diye bağırdık. Şimdi gene sokaklara, alanlara döküldük, Birleşmiş Milletlere sövüyoruz. Ya taksim, ya ölüm diye bağıran gençler, şimdi belki de Kıbrıs için nasıl öleceklerini düşünüyorlardır.

Oysa :

Otuz milyonluk Koca Türkiye, canına tak demesin bir kez. Cepheye mermi taşıyan analarımız mı kalmamıştır? Ölüm, büyük mü olmuştur yoksa?

Döğüşür Türkiye, tıpkı yedi 'düvel'le döğüştüğü gibi.

Döğüşür ve kurtulur.

Ama, ayaklarımızdaki köstekleri çözmek gerek.

Kıbrıs yitmez hiçbir zaman,

Bağımsız bir Türkiye gerek. Ve Türkiyeyi, vurguncu ve talancılardan kurtarmak gerek. Ve de, «Ha.. Halk mı? O, sayın tahsildarları ilgilendirir» dememek gerek.

DÖRT

Türkiye, Atatürk olduğu gün, büyük ve silkinmiş olacaktır.

Serin Kanla :

Türkiyemiz, çok karmaşık bir döneme girmiş bulunuyor. «Müezzinleri mutlaka minareye» çıkarmak sevdasında olanların, Türkiye'yi hangi bilinmez sonuçlara götürebileceğini, izlemek zorundayız. Vatan çocuklarını, Menderes kopyacılarının, heveslerine terkedemeyiz.

Onun içindir ki gözler, yine İNÖNÜ'ye, ilerici güçlere çevrilmek gereğini duymuşlardır.

Ölüm, büyük korku değil geri dönmek olmasa. Vatana ihanetleri tescil edilmişlerin affedileceği bir dönemde, Türkiye meydanlardan kendine dönebilse.

Serin kanla, çok uzağı düşünerek.

Ama «La Fayette, Kraliçenin elini öpmeseydi; ihtilal gene olacaktı» diyenlere inanmak gerekiyor.

A. B. D. NİN DIŞ POLİTİKASI

Prof. Ra'ymond T. BYE

Çev: Engin Deniz Akarlı

Sayın Baylar:

A.B.D.'nin Vietnam, Kûba ve Dominik Politikası, resmî kaynaklarca açıklandığına göre, bu ülkelerde ve başka bölgelerde Kominizm'in yayılmasının, «ulusal güvenliğimizi tehdit edici» bir nitelik göstermekte olduğu temeline dayanmaktadır. «Ulusal güvenlik» le ne demek istendiği ve ulusal güvenliğin hangi bakımlardan tehdit edildiği hiç bir zaman açık ve seçik olarak ortaya konulmamaktadır. Bir tehdit olduğuna ise muhakkak gözüyle bakılmaktadır.

Varsayılan tehdit bir efsanedir. Eğer ulusal güvenlikten kasıt Amerika Birleşik Devletlerinin toprak bütünlüğü ise, Komünist ülkelerin topraklarımıza saldırması gibi bir tehlike hiç bir şekilde söz konusu değildir. Kuzey Vietnam,

Kûba ya da Dominik Cumhuriyeti gibi çelimsiz karşı koyucuların bir saldırıya girişeceklerini düşünmek doğrusu gülünç olur.

Sovyetler Birliği ya da Kızıl Çin'in askerî bir istilâya girişmesi ihtimali vardır ama son derece azdır. Amerika Birleşik Devletlerinin korkunc gücü karşısında büyük bir savaşı göze alamayacak kadar derdi başından aşkındır kendi ülkesinde Rusya'nın. Çin'in potansiyel bakımından daha tehlikeli bir saldırgan olduğu düşünülebilir, ama sınaî donatıma ve onyıllar sonunda bir çok zorluklarla kurulacak bir ekonomik örgüte o kadar büyük yatırımlar yapılacaktır ki bizimkiyle boy ölçüşebilecek bir nükleer güce sahip olduklarını düşünmeye başladıkları zaman bile bu ülkenin önderleri de, Ruslar gibi, savaşın getireceği yıkımı göze almak istemeyeceklerdir.

Öyleyse başka ne gibi bir tehdit söz konusu olabilir - yoksa tehdit edilen ekonomi-politik yöntemimiz mi? Eğer böyleyse, Asya'nın ve Lâtin Amerika'nın küçük ülkelerine yaptığımız askerî baskınlarla bu tehlikeye karşı kendimizi ne bakımlardan savunmakta olduğumuzu anlayabilmek güçtür. Çünkü tehlike, esas olarak Sovyetler'in ve kıta Çin'in propagandalarından doğmaktadır. yoksa bunların uydularından değil. Ama böyle bir tehdit de kendi kendimize yarattığımız bir umacıdır. Komünizm ancak ağır bir yoksulluğun, otokrasinin, cehaletin egemen olduğu ve temel insan haklarının yadsındığı ülkelerde yerleşebilmektedir.

Sonuç; ulusal güvenliğimize karşı olarak varsaydığımız tehditin bir kuruntu olduğu ve dış politikamızı haklı çıkarmadığıdır. Tam tersine, yer yüzünde Komünist ülkelerin çoğalmasının kendi çıkarlarımıza daha uygun olacağı bile pek âlâ savunulabilir. Komünist ülkeler ne kadar fazla olursa uluslararası Komünist hareketi de o kadar daha az dayanışmalı ve daha az tehlikeli olacaktır.

Kendi hesabımıza gerçekçi bir dış politika, Komünist bloku bize karşı ortaya çıkmış geniş çapta bozguncu tek bir düzen olarak nitelemekten vazgeçmelidir, ve Komünist bloku olduğu gibi kabul etmelidir: Komünizm'e inanmış önderlerinin, saplanılan bataklıktan zorlu ihtilallerle kurtarmaya son derece kararlı olduğu, ama mutlak bağımsızlıklarına, uluscu eğilimlere ulaşan ve haklarının okuryazarlığı, iktisadî ve sosyal refahı arttıkça tutumları giderek daha ılımlı olan, birbirleriyle bağlılıkları zayıf bir iktisaden geri ülkeler bölüğü.

THE PROGRESSIVE — TEMMUZ 1965.)

EMPERYALİZM KARŞISINDA TÜRK HALKI

Emperyalizmin istila metotlarına yeni yeni elbiseler giydirmeye çalıştığı günümüzde Türk halkının durumu nedir? 1965 seçimlerindeki tercihleri, eğilimlerini değerlendirmeye fırsat verecek bir ölçüt olarak alınabilir mi? Açıkoturumlarda, gazete sütunlarında tartışılan bu sorular, bu ay iki siyasal partinin İlçe kongresinde doğrudan doğruya halktan gelen davranışlarla karşılık bulmuştur.

C.H.P. Turgutlu İlçe kongresinde Dört yüz delege, toplantıda bulunan milletvekillerinden İkili Antlaşmalar üstüne açıklama istemiş ve 19 Aralık 1965 günü T.İ.P. İZMİR Merkez İlçe Kongresinde, bu ilçenin yönetim kurulu, emperyalizmin istila metotları karşısında Türk halkının eğilimini gösteren bir «rapor» okumuştur.

T.İ.P. İzmir Merkez İlçe Yönetim Kurulu adına Mehmet Ayas, Hüseyin Özkan, M.Ali Yeniyurt, Mustafa Ertürk, Halil Yılmaz, İsmail Beyköylü, Arif Gürpınar imzalarını taşıyan raporu sunuyoruz.

Türkiye İşçi Partisi İzmir Merkez İlçesi 3. olağan Kongresinin sayın Delegeleri, sayın konuklarımız ve basın değerli temsilcileri,

İzmir Merkez İlçesi çapında dahi olsa Türkiye İşçi Partisinin çalışmalarının değerlendirilmesi, gerek Türkiyedeki, gerekse dünyadaki sosyal ve ekonomik olayların bilimsel açıdan ele alınıp incelenmesiyle mümkün olabilir. Bu nedenledir ki biz, çalışmalarımızı Kongremize sunmadan önce, dünyada ve ülkemizde cereyan etmiş önemli politik, ekonomik ve sosyal olayları topluca bir kere daha kısaca yorumlayacağız.

İkinci olağan kongremizi yaptığımız 30/Ağustos/1964 gününden bu yana dünyada ve ülkemizde geçmiş olan olayların ana karakteri, halkların ekonomik ve politik bağımsızlık savaşlarıdır.

Özellikle geri kalmış ülkelerdeki bağımsızlık savaşlarının bu dönemde ağır bastığı ve bu döneme damgasını vurduğu bir gerçektir.

Sömürme düzenine ve her çeşidiyle emperyalizmin boyunduruğuna başkaldıran geri kalmış ülkelerin kurtuluş ve bağımsızlık savaşları azimle devam

etti. Bağımsızlık ve kurtuluş bilincine varan bu ülkeler halklarını yürekten destekleriz.

Halkların bağımsızlık savaşları ne yazık ki, 1964 yılının son çeyreği ile 1965 yılında da genellikle kesin başarıya ulaşamamıştır. Bu başarısızlıkta yerli bir avuç çıkarcının bağımsızlık savaşına karşı güttüğü yıldırma ve baskı metodu ile emperyalist kuvvetlerle kurduğu işbirlikler en büyük etken olmuştur. Öte yandan emperyalist kuvvetler, askeri müdahalelerle kendi çıkarlarını sağlama bağlama yoluna da, kimseden çekinmeden, başvurmuşlardır. Bu tip askeri müdahalelerin en çirkin örneğini büyük dostumuz Amerikan Birleşik Devletleri vermiştir. Burada Amerikalı Demokrat parti Senatörü Wayne Morse'un şu sözlerini aynen almadan geçemiyeceğiz: *«Güney doğu Asyadaki baydutluğumuzun bir neticesi olarak, Birleşik Amerika, saat saat, gün ve gün hafta ve hafta beşeriyeti 3. bir dünya harbinin uçurumuna sürüklemektedir.»*

A.B.D. nin Vietnam Politikası

Gerçekten, *«Bir insan ömrü içinde iki kere beşeriyete tarif olunmaz acılar yükliyen harp belasından, geleceğin nesillerini korumaya; insanın ana haklarına, şahsın haysiyet ve değerine, erkek ve kadınlar için olduğu gibi büyük ve küçük milletler için de hak eşitliğine olan imanımızı yeniden ilan etmeye... sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmaya ve daha büyük bir serbestlik içinde daha iyi yaşama şartlarını ihdas etmeye; ve bu maksatla; tesamühle hareket etmeye, iyi komşuluk zihniyeti içinde birbirimizle barışık yaşamaya; milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için kuvvetlerimizi birleştirmeye; müşterek menfaatin icapları dışında silah kuvvetinin kullanılmamasını sağlayan prensipleri kabule ve usulleri tesise; bütün milletlerin ekonomik ve sosyal ilerlemesini kolaylaştırmak için milletlerarası müesseselere başvurmaya azmetmiş olan biz Birleşmiş Milletler Halkı; bu gayeler gerçekleştirmek için gayretlerimizi beraberce sarfetmeye karar verdik»* diyerek Birleşmiş Milletler Şartının altına imza koyan Amerika, Vietnamda güttüğü politika ile insanlık tarihine kara bir sayfa olarak geçecektir.

1966 yılına, dünyanın savaş belasından kurtulacağına dair umutlarımızı da yitirmiş olarak girmeye hazırlanmalıyız. Zira, kendisini yakmak suretiyle ve yürüyüş ve bildirilerle protestoda bulunan bilinçli Amerikan vatandaşları-

nın bile özlediği barışın, uzun bir süre daha gerçekleşmeyeceğini, Başkan Jhonson'ın Amerikalı Sanayiciler toplantısına Texas'daki çiftliğinden telefonla verdiği şu müjdeden anlamaktayız: — «Vietnamdaki savaş, kazançlarınızı artıracak, bu yüzden 1966 yılı Amerika için bir refah yılı olacaktır.»

15. yüzyılın sonlarındanberi son derece karlı bir pazar olarak Sömürülmekte olan Afrikadaki uyanış ta emperyalistler tarafından bastırılmıya gayret edilmektedir. Oysa 2. dünya savaşı öncesi büyük siyasi olayların etkisi ve savaş boyunca meydana gelen sosyal değişiklikler ve kuvvetler dengesindeki büyük değişiklik, siyah Afrika halklarını, ulusal kurtuluş ve bağımsızlık bilincine ulaştırmıştır. Belçikalı sermaye ağalarının Amerikan hükümetinin desteği ile giriştiği Kongodaki insan avı, bu ülkenin bağımsızlık savaşını durduracak değildir. Gücsüz sömürge ülkelerinin servetlerinin yağma edilişi için bulunmuş yeni sömürme şeklinin de iflas edeceği zaman uzak olmasa gerek ki, Rodezyada Ian Smit vasıtasıyla yeni bir metod denenmektedir. Ama tarihin gidişi durdurulamıyacak ve Afrika ülkeleri ergeç bağımsızlıklarına kavuşacaklardır. Burada büyük yurtsever Patris Lumumba ve Güney Afrikalı sendikacıları saygı ile ararız.

Dünyanın Politik Durumu

Güney Amerikada da halklar kurtuluş ve bağımsızlık savaşlarını sürdürmektedirler. Ne var ki gücünü emperyalizmden alan zorbalık burada bütün hışmıyla emekçi halkın üzerinde esmektedir. Tarihte bir veya birkaç defa kuzey Amerikanın işgeline uğramış Latin Amerika ülkelerinin kimine açıktan açığa kimine gizli kapaklı Amerikan müdahalesinin izahı, aslında zor değildir. Latin Amerika ülkelerine de yardım eder pozundaki Amerika, aslında verdiği çok almakta ve böylece kurduğu sömürme düzenini, birçok geri kalmış ülkelerde olduğu gibi, burada da uygulamaktadır.

Pakistan-Hindistan çatışmaları, Endonezya, Dominik v.b. olayları, dünya nüfusunun dörtte birinden çoğunu barındıran Çin Halk Cumhuriyetine Birleşmiş Milletler kapılarının hâlâ kapalı tutulması iç açıcı olaylar değildir.

Cenevre Silahsızlanma Konferansı uzayıp giderken, Sovyetler Birliğinden savunma bütçesinin %5 oranında arttırıldığı haberi gelmektedir. Uluslar arası tehlike durumunun vahimleşmiş olmasını temenni etmiyoruz.

Çelik sanayii ile ulaştırmayı devletleştirme iddiaları ile ortaya çıkan İngiliz İşçi Partisinin, iktidara geçtiğinden bu yana uyguladığı dış politikayı be-

nimsemediğimizi belirtirken, dünya halklarının özgürlük savaşlarına karşı bir tutum içinde bulunduğuna da işaret etmeden geçemiyceğiz.

Her şeye rağmen dünyamız her an biraz daha ileriye gitmekte, askeri bloklar dışı tarafsız ülkelerin sesleri gittikçe daha gür duyulmakta ve avrupada seçimler sol kanadı iş başında tutmaktadır. Şu anda yapılmakta olan Fransız ikinci tur başkanlık seçimlerinde de sol kanadın önemli bir başarı kazana-acağına inanırız.

Kısaca çizmeğe çalıştığımız dünyanın bu politik durumu karşısında ne yazıkki, ülkemiz asıl yerini alamamıştır. Bu dönemde ülkemizin Atatürk Türkiyesine yaraşır Bağımsız, başına buyruk, kişiliği olan bir politika izlediği söylenemez.

Dünyada ilk kurtuluş savaşını vermiş ülkemiz, dış politikası ile kurtuluş savaşlarını vermekte olan ülkelerin yanında olamadı. Oysa bağımsız bir dış politika güdülmesi ve Anglo-Amerikan çıkarları yerine kendi öz çıkarlarımıza göre hareket edilmesi, meselâ Kıbrıs meselesinde tarafsız ülkeleri karşı- mıza geçirmezdi.

Kıbrıs Davamızın millî menfaatlerimize ve Kıbrıstaki Türklerin menfa- atlerine en uygun çözüm şekli; Kıbrısın yabancı üslerden temizlenmesi, silah- sızlandırılması ve Milletlerarası garanti altında her iki topluluğun haklarına saygılı bağımsız bir devlet olmasıdır.

Bağımsız Türkiye için

«Atatürk devrinde Türkiye emperyalizmin sömürgeciliğin kesinlikle kar- şısında olmuş; ilk milli kurtuluş savaşını yapmış bir devlet olmanın şerefli so- rumluluğunu taşımış, sömürge halklarının, bağımlı milletlerin gözlerini kur- tuluş ümidiyle çevirdikleri ülke olmuştur.

Ancak derebeylik kalıntısı toprak ağalığı, kökü ister istemez dışarıda milletlerarası finans dünyasında olan veya olmaya hazırlanan yerli sermayeci- lik tohumları, zararsız hale getirilemedi.» Bu yüzden de politik bağımsızlık elde edilmesine rağmen, ekonomik bağımsızlığın şartları gerçekleştirilemedi. Bir de ekonomik ilerleme ve kalkınmanın özel teşebbüs yoluyla başarılacağı- na inanıldı. Bu iki durumun, önce ekonomide sonra da dış politikada ülkeyi bağımlı hale getireceği düşünülemedi.

Bunun sonucunda, ikinci dünya savaşının ertesinde elle tutulur gibi gö- rülmüştür ki, dış yardım ve kredi alacağız diye, gittikçe ağırlaşan şartları ka-

bule mecbur bırakılmıştır. Bu yüzdendir ki, kendi ülkemizde petrol arıyamaz duruma getirilmiş, Nükleer başlıklı silahlara sahip olduğumuz söylendiği halde bunun düğmesinin Silahlı Kuvvetlerimizde değil, Amerikan Devlet Başkanının elinde olduğu bildirilmiş; ülkemizde suç işliyen Amerikalıları yargıyamaz hale gelmiş; yine ülkemizde diledikleri yerde radyo istasyonu kurup büyük yas günümüz olan 10/Kasım'da (Ye ye ye) müziği çalanlara mani olamamış, Hükümetler arasında yapıldığı söylenen ikili anlaşmalarla Amerikan Hava kuvvetlerine verilmiş 35 milyon metrekare vatan toprağı, her türlü Türk denetiminden uzakta tutulmuş, dünya fiyatlarından daha pahalıya petrol, lokomotif ve makine almıya mecbur bırakılmış, üstelik emek ve ürünlerimizi de değer pahasına satamamışızdır.

Sayın Deleger, değerli konuklarımız;

Bu bağımlı politikanın asıl nedenleri memleketin iç yapısındadır. Bugünkü dış politikadan faydalanan sermaye çevreleri vardır. Bu çevrelerin haki-miyeti sonucudur ki bir Anayasa emri olan Toprak reformu bu dönemde de, komisyonlar arası gidip gelmelerden sonra tamamen uyutulmuş, pamuk fındık, üzüm üreticileri, özellikle tütün ekicileri yıllardanberi olduğu gibi, yine ve de devlet eliyle kapkaççı tüccarların insafına terkedilmiştir.

Yeterli olmıyan grev kanununun, işçilerimizin emeğinin değerlendirilmesine gereği gibi yararlı olmadığı ve Anayasada yeri olmıyan Lokavtın işçilerimizin aleyhine işlediği görülmüştür.

Ücretine 60 kuruş zam istiyen işçilerimizi, ordu ile karşı karşıya getiren basiretsiz yöneticiler yüzünden Zonguldakta iki iş şehidi verilmiştir. İlçemizde de cereyan eden grevlerde mesela Şafak Kundura, Liman İnşaat işçileri, Bank-iş ve Fırın İşçilerinin grevlerinde başarılı sonuçlar alındığı söylenemez. Devam etmekte olan Teksif grevini önemle izlemekteyiz.

Kredi yetersizliği ve inhisarcılığı, emekçi halkın Eğitimden ve sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılışı, üreticinin olanaklarının kısıtlılığı ve teknik yardımdan yoksunluğu devam etmiş, tarım emekçisinin fırsatçı tüccar tarafından üretim sırasında bile sömürülmesi (mesela potasa karaborsasında olduğu gibi) sürüp gitmiştir.

Bu olaylar süresince emekçi halktan yana olduğunu her vesile ile gösteren Partimiz, çıkarlarının kaybolacağından endişe eden hakim çevrelerin türlü saldırılarına uğramıştır. Burada Akhisar ve Bursada cereyan eden taşlı sopalı saldırıları anmakla yetineceğiz. Bunun gibi Partimiz bazı Sendikacıların da ısmarlama saldırılarına uğramıştır. İkinci İzmir suikası olarak vasıflandır-

duğumuz ve elbette fiyasko ile sonuçlanan Halil Tunç'un tezvirlerini, bazı sendikacıların son Teksif grevinde, işçilerin. (Bizi sattınız.) diye haykırmalarını Parti üyelerimize yüklemeye gayret edişlerini gördük.

Partimizin seçimlere girmeye hak kazanması üzerine ise, çıkarıcı çevrelerin bunu engelleme gayretleri üst üste eklendi. Bunların en başında Adalet Partisinin, seçimlere sokulmamamız için Yüksek Seçim Kuruluna müteaddit başvurması sonuç vermeyince, bu kez yetkisiz mahkemeler yoluyla, yatak odamıza girer gibi, Parti binalarımıza girerek, Yalnız Anayasa Mahkemesinin denetimi altında bulunan kayıtlarımızı elde etmeleri esefle karşılanacak olaylardır. Bunlardan istenen sonuç alınamayınca, adice bir iftira kampanyasının açıldığını gördük. Bütün müfterilerin ortak yanı olan isim saklama hüneriyle kimin ve hangi parayla bastığı belli olmıyan ve Anadoluda kamyon kamyon milyonlarca dağıtılan broşürlerle seçim şansımızı zedelemek istediler.

Her şeye rağmen Partimiz seçimlere girdi ve tarihte ilk defa olarak hiçbir toplumcu partinin girdiği ilk seçimlerde elde edemediği başarıya ulaştı. Bu tarihi başarıda Merkez İlçemizin ufak ta olsa bir katkısı vardır.

KAPİTALİST ÜLKELERDE BASIN

TANJU ÜNER

Bugün kendilerine kıvançla özgür dünya adını veren kapitalist ülkeler topluluğunda çoğunlukla özgür basından söz edilir. Özgürlüğün savunmasını kimseye bırakmayan bu ülkeler kendilerine göre basın özgürlüğündede en ön saflardadırlar. Onlara göre bu ülkelerde herkez istediği düşünüy en iyi teknik olanaklarla çıkan gazete ve dergiler savunabilir. Batı ülkelerindeki basının iç yüzünü kavramak, ortada dönen dolapların nedenlerini bulabilmek için gerçekleri şöyle bir eşelemek gerekmektedir.

Kapitalist ülkelerde sanayi sürekli olarak monopolleşmektedir. Bu durum o ülkelerin yönetiminde söz sahibi olan egemen sınıfların gittikçe kuvvetlenmesini sağlamıştır. Bugün örneğin batı Almanyada 8 tröst çelik üretiminin beşte dördünü, maden kömürü üretiminin ise üçte birini elinde tutmaktadır.

Elektrik sanayisinde yalnızca AEB, BBC, Bosch ve Philips tüm bu sanayiye kaplamışlardır. Otomobil sanayisinde üç büyük firma otomobil sanayisinin yüzde yetmişini ellerinde tutmaktadır. Bu sayıları dahada uzatabiliriz. Güney Almanyada çıkan «Crist und Welt» gazetesinin bildirdiğine göre tüm batı Almanyanın kaderi 94 büyük sanayi adamının elindedir. Bu sürekli monopolleşmeyi halkın gözünden uzak tutmak, onun gerçekleri görmesini önlemek için kapitalistler kapitali halkın arasında bölüyormuşcasına halk aksiyenleri çıkarmışlardır. Bu şekilde kapitalizmin eski 19 uncu yüzyıl sertliğinin, kalma-
dığı onun yerini halk kapitalizminin aldığı savında bulunmaktadır. Bu şekilci görünüşe göre kapitalizm halka maledilmektedir. Gerçekte tüm bunlar sokaktaki adamı yanıltmaktan başka bir amac gütmemektedir. Büyük kapitalist şirketlerin aksiyenlerinin çoğunlukla yüzde elliden fazlası birkaç kişiye diğer bölümü ise binlerce kişiye aittir. Bu birkaç kişi o şirketin gidişine yalnız başlarına yön vermektedirler. Çoğunlukla bunların veto haklarının da olduğundan onlarsız hiçbir karar verilemez.

Bu kapitalist düzenin en güçlü temsilcilerinden biride basındır. Batıda basın sanıldığı gibi çok yönlü değildir. En iyi teknik olanaklarla çıkan birçok gazete ve dergi gerçekte birkaç elde toplanmaktadır. Bu tröstlerse çoğunlukla büyük basın tüccarlarına veya sanayicilere aittir, bu kişiler gazete ve dergilere istedikleri gibi yön vermektedirler, bu yön ise doğal olarak monopollerin çıkarlarına paraleldir. Örneğin bir batı Almanyada tüm basının yüzde 25i bir kişiye aittir - Axel Springer-. Bu birleşik Amerikada, İngilterede başka türlü değildir.

İkinci dünya savaşı sonrası tüm batı Avrupayı baskısı altına alan Amerikan kapitalizminin ilk yaptığı iş batı Avrupa işçi sınıfını geniş bir baskı altına almak ve toplumcu hareketi engellemek olmuştur. Fransada, İtalyada, Belçikada savaş sonrası büyük başarılar kazanan toplumcu — kuvvetler hükümetten uzaklaştırılmışlar, Batı Almanyada o süreler toplumcu bir parti olan sosyal demokrat parti türlü oyunlarla iktidara getirilmemiştir. Bu hareketlere paralel Fransadan Almanyaya değin toplumcu basın büyük baskılar altında bırakılmış ve baltalanmıştır. Bugün batı Almanyada tek toplumcu gazete yoktur. Bunda Amerikan işgal kuvvetlerinin savaş sonrası toplumcu gazetelere çıkış izni vermemesinin rolü büyüktür.

Bugün batıda bir gazete kurabilmek için büyük kapitale gereksinme vardır. Amerikada orta büyüklükteki bir kent gazetesi 5 milyon dolara kurulabilmektedir, bu rakkam batı Almanyada 10 milyon marktır. Büyük kapital

gereksinmesi daha başından gazete çıkaran kişileri sınırlamıştır, toplumcu bir gazete çıkarmak çok zorlaşmıştır. Fransa ve İngilterede çok az sayıda olan toplumcu gazeteleri yaşatmak için büyük çabalar gösterilmektedir, bu gazetelerle halkın gözünden uzakta sürekli olarak savaşılmaktadır. Bu savaşların en önde gelen şekli reklam savaşıdır. Bilindiği gibi batıda bir gazete yaşayabilmek için reklama gereksinme duymaktadır, gazete gelirinin yüzde 70 i reklamdan, yüzde 30 u ise okuyucudan gelmektedir. Kapitalist basın tüccarları toplumcu gazetelere reklam veren firmaların reklamlarını kendi gazetelerine almamaktadırlar. Sanayiciler bu toplumcu gazetelere reklam vermemektedirler. Bu durum toplumcu gazetelerin yaşayabilmek için yalnızca okuyucularına dayandığını göstermektedirki bu da doğal olarak bu gazetelerin gücünü yitirmekte, tirajını düşürmektedir. Toplumcu gazeteler çoğunlukla yavaş, yavaş ortadan kaybolmakta, yaşayabilenleri ise çoğunlukla bağımsızlıklarını yitirmekte, toplumcu partilerin organları olmaktadır.

Batı ülkelerindeki basının haber alma yolları daha başından sınırlanmıştır. Bütün kapitalist basın birbirlerinden çok az şekilci farklarla ayrılmış haber ajanslarına bağlıdır. Bu ajanslar büyük kapitalist kurumlardır. Haberler daha bu ajanslarda ajansların dünya görüşlerine boyanır. Bunların en büyük ve en ünlüleri:

Associated Press (A.P.) — Amerika

United Prens (U.P. Amerika

Reuter - İngiltere

Deutsche Presse Agentur (D.P.A) — Batı Almanya ajanslarıdır. Bu ajanslar uluslar arası ajanslardır, muhabirleri tüm ülkelere yayılmışlardır. Gazetelere şekil verilerek gelmiş haber bu kez gazetelerin ilgilerine göre yeniden düzenlenir. Bazı haberler yok edilir, diğerleriye küçültülür veya büyütülür. Ülkelerinde çok ciddi olarak tanınmış bir çok gazete yakından incelenildiğinde bu oyunların en usta oyuncularını olarak ortaya çıkmıştır.

Basın bugün halkın eğitiminde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bir ülkenin basını o ülke hakkında bir fikre varmamıza yaramaktadır. Basının bu halkı eğitici durumu yüzünden basın tüccarları ve sanayiciler halkı sürekli olarak baskı altında tutmaktadırlar. Sabahtan akşam değin fabrikasında çalıştığı patronundan işçi evine geldikten sonrada kurtulamamaktadır. Evine geldiğinde okuduğu günlük gazete ve seyrettiği televizyon programı fabrikasında

çalıştığı patronuna veya onun işbirlikçilerine aittir. Böylece işçinin doğruları görmesi sürekli olarak önlenmektedir. Emekçinin çevresindeki dağınıklığın içinden çıkması, bilinçlenmesi çok zordur. Yaşamının büyük bir bölümünü iş yerinde geçiren emekçi, geriye kalan süresinde çoğunlukla kendisine verileni üstünde düşünmeden olduğu gibi almaktadır. Bu ise doğal olarak egemen sınıfların yararına. İşçinin bugün kendi örgütü olan sendikalara bile batı ülkelerinde büyük bir ilgisi yoktur. İkinci dünya savaşından sonra batı Avrupayı kolonize eden Amerikan kapitalizminin ilk yaptığı iş Amerikan sendika bürokratlarını bol para ile işçi sınıfının arasına yaymak olmuştur. Böylece işçi sınıfı içerden vurulmuş, uyuşturulmuştur. Amerikan kapitalizmi ile batı Avrupa ülkeleri teker teker tüketim toplumları haline getirilmişlerdir. Bu toplumun içinde emekçi-özellikle kadınlar-kendini gündelik yaşamın şekilçi güzellikleri içinde kaybetmiştir. Bu döner dairenin içinden emekçinin kurtulması ve kendi sınıfsal çıkarlarını görebilmesi anlaşılan krizini içinde taşıyan kapitalizmin krizi anında olacaktır.

DÜNYADA ve TÜRKİYEDE BAZI GREV OLAYLARI VE GREV HAKKI

KEMAL SÜLKER

T. İ. P. Merkez Yürütme
Kurulu Üyesi

Grev hareketleri memleketimizde yeniden önem kazanmaktadır. Yeniden, diyoruz, çünkü; grev hakkı en azından 1845 yılından önce Türk işçileri tarafından kullanılmıştır. Zira 1845 de yayımlanan Polis Nizamı'nın 12. maddesinde grev karşılığı olan «işini gücünü terk» den söz edilmiş ve polislere «işini gücünü terk ile mücerret tatili mesalini ibâd garzinde olan amele ve işçi makulelerinin cemiyetlerinin def' ve izalesiyle ihtilâl vukuunun önü kesti-rilmesi» görevi verilmiştir. Bu maddeye dayanarak grevin Türk işçilerince daha 1845 yıllarında yapıldığı haklı olarak ileri sürülmekle beraber tarihimizde günü, tarihi bilinen ilk grev 1872 yılının Ocak ayında Kasımpaşa Tersanesinde çalışan işçilerin yaptıkları ve başarıya ulaştırdıkları grevdir.

Grev; daha çok İngilterede başlayıp kısa süre içinde Avrupaya yayılan 18. yüzyılın ikinci yarısındaki Sanayi Devriminden sonra büyük önem kazanmıştır. Çünkü Sanayi Devrimi tarih sahnesinde sanayi işçilerini ve kapitalistleri çıkarmış, kârdan başka birşey düşünmeyen ve sermayelerini arttırmaktan gayrı bir amaca yönelmeyen varlıklı sınıf emek güçlerinden başka sermayeleri bulunmayan işçi sınıfını alabildiğine sömürmeye devam ettikçe, işçilerin bu sömürme düzenine karşı baş kaldırmaları grev şeklinde en etkili biçimde yapılagelmiştir.

Büyük İhtilâlin Getirdikleri

İngilteredeki Sanayi Devrimini Fransadaki Büyük İhtilâl izlemiş ve bu iki hareket, doğdukları memleketleri aşan etkileriyle işçi sınıfının doğuşu ve gelişimi için gerekli bütük şartları hazırlamışlardır. Grev hareketleri, Sanayi devriminin gerektirdiği işçi kitlelerinin işyerlerinde birikmesi ve işçi şehirlerinin doğması yüzünden güç ve önem kazanırken Fransız İhtilâlinin getirdiği İnsan Hakları evrensel beyannamesi sosyal devrimin ilkelerini yaratmıştı. İnsanların hür, eşit ve kardeş olduğu ilkesine dayanan, hâkimiyetin milletle olduğunu bildiren Beyanname 18. Yüzyıldaki fikir hareketlerinin ve düşünce

akımlarının özlerini taşımıştır. İnsanların kanunlar karşısında eşitliği ilkesi ile sosyal eşitsizliği giderici kurallar getirilmiş olmakla beraber grevlere yol açan ekonomik eşitsizlik ve ekonomik sömürmeye İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde yer verilmemiş bulunmaktaydı. Ancak Beyannamede, halkın tazyike karşı koma hakkının yer alması da işçi sınıfının grev gibi direnme haklarına kanunilik getirmişti. Netekim 1789 yılındaki buhran büyük bir işsizlik meydana getirince 1791 yılı yazında Pariste inşaat işçileri, matbaacılar grev yapmış, Millet Meclisi de işe el koymak zorunluğunu duymuştu. Aslında iş gücüne pek çok ihtiyaç vardı. Millet Meclisi işçilerin grev gücünü azaltmak, iş gücü arzını da çoğaltmak amacıyla Millî atölyeleri kapama kararını vermişti. Bu arada De Chapell'in İşçi Birlikleri ve grevlerle ilgili demecini dinleyen Millet Meclisi 14 Haziran 1791 de bütün işçi anlaşmalarını yasaklama kararı da aldı. Böylece grev yapanları cezalandırma yoluna saptı. Yeni kanun koalisyon yasaklarını işverenlere de teşmil etmekte idiyse de asıl maksat işçiler ve işçilerin teşkilatlanması, grev hareketlerini önlemektir. Bu yasaklama İnsan Hakları Evrensel Beyannamesindeki ilkelere aykırı olduğu halde, bunu İnsan haklarına uygun gösterme çabası ile mantık zorlamaları yapılmıyordu. Yasakçılara göre 100 işçinin 1 patrona karşı harekete geçmesi kişi hürriyetine tecavüz sayılmalıydı.

Burjivazinin hâkimiyeti altında ve onun çıkarlarına uygun olarak yayımlanan kanunlara göre yöneltilen memleketlerde işçilerin gerçek hürriyete kavuşmaları elbette mümkün olamıyordu. Zaten Fransız işçileri de henüz kendi sınıflarının bilincine erememişti. Devrimci Fransa, ihtilâlin ilk yıllarında bile iş ücretleri, işçilerin meslekî teşkilatlanması, sendikalar kurmaları gibi konularda tartışmalara sahne oluyordu. Burjuvazi, işçi sınıfına nisbetle daha bilinçli hareket ediyordu. Netekim bu tutumunu vergi konusunda da göstermişti. Vasıtalı vergilerin kaldırılmasına karar verildiği halde vergi yükü yine de köylülerin sırtına bindirilmişti. Zaten işçileri ve köylüleri passif vatandaş sayan, o zaman 26 milyonluk Fransa'nın sadece 4 milyonunu, yâni mülk sahiplerini, iş ücretinin üç katı kadar vergi verenleri, ya da 10 günlük iş ücreti oranında vergi verenleri, bir gümüş mark vergi veren ve mülk sahibi olanları seçme hakkına, eyalet ve belediye idarelerine, Millî Meclise seçilme hakkına sahip kılan Müessisler Meclisi sınıfsal karakterini açık ortaya koymuş, bu tutumuyla da grev hakkının kullanılması şartlarının temelini atmış oluyordu. Bu sınıfsal yönetim, iç şartlar ve dış olaylar paranın kıymetini düşürmüştü bu; buğday fiatları ve zarurî ihtiyaç maddelerinin fiatlarının yükselmesine yol açmış, iş ücreti

ise, fiatların yüklesmesinin çok derin etkisiyle alım gücünü karşılamaktan çok uzaklaşmıştı. İşçi ve köylülerin karşısına dikilen açlık, onların kütle hareketlerine girişmelerini zorunlulaştırmıştı.

Avusturyaya karşı savaş ilânı, memleketi ve devrimi korkunç bir tehlike ile karşı karşıya bırakınca Meclis «Vatanın Tehlikede Olduğunu» ilân etmiş, işte bu anda seçme ve seçilme hakları kendilerine verilmeyen işçilerin ve köylülerin yardımı akla gelmiş, 1 Ağustos 1792 de passif vatandaşların, hürriyet için çarpışmaları şartı ile aktif vatandaşlık haklarına sahip olacakları ilân edilmişti. Küçük burjuvazi ile Paris işçilerinin el ele veriş sonunda 10 Ağustos 1792 de kiralık lâğvedilmiş, burjuva aristokrat kuruluşu yıkılmış, demokratik cumhuriyetin temeli atılmıştı. 31 Mayıs 1793 te ve 2 Haziranda yine aynı halk, küçük burjuvazi, şehir ve köy emekçileri iş burjuvazisini bertaraf etmişler, başta küçük burjuvalar olmak üzere geniş halk kitleleri hâkimiyeti ellerine almışlardı. Ancak bu kitleler yeni toplumun ekonomik menfaatleri temeli üzerinde birbirleriyle çatışmak zorunda kalmış, kapitalist mülkiyetin ortaya çıkardığı sorunlarda köklü bir dönüşüme gidilemediği için de devrim en yüksek noktasına vardığı halde Konvansiyon yalnız burjuva düzeninin galibiyetini sağlamıştı. Netekim Konvansiyon yönetimi bir çok sosyal ve ekonomik kararlar alırken bir bakıma «varlıklar üzerinde kendine göre bir eşitlik yaratabilmek amacıyla zenginlerin fazlalıklarını alıp bunları fakirlere dağıtmak» ilkesiyle hareket etmişti. Fakat bütün bu tedbirler kişi mülkiyeti temelleri üzerine kurulan sınıflı topluma son verme maksadı ile yapılmıyordu. Meselâ zaruri ihtiyaç maddelerine narh koyduğu, topraklar için istimlâk kanunları çıkardığı gibi iş gücü üzerinde de «istimlâk»ı tanıyordu. Onun için de her türlü grev hareketini hükümet şiddetle bastırıyordu. 1794 Ekim kararında bu grev yasası açıkca belirtilmişti. Atölyeler hakkındaki nizamnamede ise «her türlü koalisyon (işçilerin dernek kurmaları) ya da işçilerin toplanmaları yasaktır» deniyordu.

Grev yasası, işçiler ve köylüler yararına bir takım kararlar alınmasına rağmen konmuştu.

Büyük Fransız İhtilâli, derebeylik düzenini, derebeyliğin sosyal sistemini ve hükûmet şeklini değiştirmişti. Köylü hürriyete kavuşmuş, toprak mülkiyetinde büyük değişiklik yapılmış, emek esaretten kurtulmuştu ama, sermaye birikimi için geniş imkânlar da sağlanmıştı. Kanunlar karşısındaki eşitsizlik kalkmış, fakat ekonomik eşitsizlik ap açık ortaya çıkmıştı. Burjuvazi iktidara gelmiş, eski asilzadeler karşısındaki «Üçüncü Tabaka» (Burjuvazi)nin

devrimciliğini, Sanayi devriminin ortaya çıkardığı «işçi sınıfı» temsile başlamıştı. İşte, grev hakkı, yeni doğan bu sınıfın, işçi sınıfının ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için kullandığı bir mücadele aracı olmuştu. Kapitalist sistem güçlendikçe kendi içinde taşıdığı çelişiler, işçi sınıfının grev ve baş vurmasını gerektirmiş, grevlerin etkisiyle elde edilen yeni haklar, kapitalist düzenin ısıtıp koparıcı, pençeleyip ezici dişlerini ve tırnaklarını bir parça olsun törpülemeğe hizmet etmişti.

İşçi Sınıfının Durumu

Kapitalist Fransız toplumundaki memnuniyetsizlikler, ekonomik sıkıntılar, sosyal dengesizlikler, bunalımlar ve bıkkınlıklar işçi sınıfının eşitlik mücadelesinin fikir cephesinin de kurulmasına yol açmış, fikir ve hareket birbiriyle yuğrulmuştur. Hayatın akışı 1831 de Liyon şehrinde işçilerin Fransız tarihinde büyük önemi olan bir grev hareketine girişmelerine sebep olmuştu. Liyonda, işçi sınıfı içinde sayılan 40.000 çırak, bunları çalıştıran 10.000 dükkan sahibi terzi vardı. Bu usta-Terzilere sipariş yapan 800 fabrikatör (işveren) vardı. Grev işçilerle ustaların bir arada işverenlere karşı birleşmesini sağlamıştı. Grev nedeni şuydu:

İşverenleri, işçilerle anlaşma yapmış ve verilen siparişlerin işçilik ücretini tesbit etmişlerdi. Ustalara yapılan siparişlerde tesbit edilen fiyat içinde, işverenlerin işçilere kabul ettirdikleri ücret de dahil ediliyordu. Ancak bu işçi ücretleri anlaşması zamanla işçiler için birer açlık ve sefillik belgesi derekesine düşmüştü. Yokluk içinde kıvranan işçileri gören ustalar, işçi ücretlerinin arttırılması için patronlara karşı işçilerle birlikte hareket etmek gerektiğini duymuşlardı. Liyon şehrinde 1831 de başlayan işçi hareketi işçilere ustaların, sipariş verenlere yani işverenlere karşı giriştikleri bir hareketti. Grev, çok önce işçilerle işverenlerin teker teker yaptıkları serbest iş akitlerinin aleyhinde bir uyanış olarak başladı. Fabrikacılar, işçilerle kendileri arasınca serbestçe yaptıklarını iddia ettikleri iş akitlerinin yürürlüğü için ısrar etmekteydi. İşçiler ise ustalarıyla birlikte grev yapmış ve şöyle bağırmıştı:

«Ya, çalışarak yaşamak, ya da kavgada ölmek için grev yapıyoruz.»

Grev, işçilerin bir anda Liyon şehrine hâkim olmalarıyla sonuçlandı ama, grev öncülerinin uyusuk müzakereleri ve hareketin nedenini kavrayamamış olmaları paristen gönderilen askerlerin yardımıyla grevin bastırılmasına imkân verdi. Ancak bu hareket işçilerin süratle teşkilatlanmalarını sağladı. 1831

le 1833 yılları arasında işçiler yardımlaşma dernekleri, kalfalar için de örgütler yapmak gereğini duydular. Çeşitli çalışmalar, hükümetin işçiler yararına bazı kararlar almasına âmil oldu. Millî atölyeler kurularak işsizlerin iş bulması ve hayat şartlarının düzeltilmesi yolunu açtı. Lüksemburg Komisyonu kuruldu, bu komisyon işçi korporasyonu mümessillerinden kurulmuştu ama, işçilerle işverenler arasında çıkacak anlaşmazlıkların çözümlenmesiyle de uğraşacaktı. Lui Blan'ın başında bulunduğu bu komisyon sonradan üretim birliği şeklini aldı. Devrimci harekette bu teşekkül pek ılımlı kalıyor, hatta çoğu kez halkın aleyhinde hareket ediyordu. Bununla beraber kabul etmek gerekir ki Lüksemburg Komisyonunun etkisiyle işçi yararına uygun bazı kanunlar da kabul edilmişti: İş gününün 10 saat olması gibi.

Millî atölyelerde çalışmakta olan 100.000 işçiye her gün hükûmet iş bulamıyordu. Memlekette ekonomik buhran almış yürümüşü. İşverenler, Millî atölyelerin aleyhinde bulunuyor, bunlar «millî atölyeler, işçileri hükûmet hesabına besliyor, dolayısıyla grevleri desteklemiş oluyor» diyorlardı. Yorgancı, tesviyeci, şapkacı ve terzilerin yaptıkları grevlerinin, Millî atölyelerden her gün aldıkları ücretle devam edebildiği iki büyük fabrikatör tarafından iddia ediliyordu. Hükûmet bu atölyeleri dağıttı. Böylece işçilerin millî atölyelerde çalışırken birbirlerini devrimci yönde etkilemeleri önlenmek istendi; bu arada grevcilerin dayanma güçlerinin kırılmasına da çalışıldı. İşçilerin teşkilatlandırılması ve grev yapma gücünün baltalanması burjuvazi için başlıca konu hâlini aldı. Grevden ürken, işçinin bilinçlenmesinden korkan burjuvazi, işçileri tahrik ederek ezmek yolunu seçti.

1848 Başkaldırısı

Paristeki işçilerin işsiz olanları için yeni bir karar çıkarıldı:

Ya eyaletlere giderek oradaki işlerle çalışacaklar, ya da Orduya yazılacaklar.

21 Haziranda bu kararın uygulamasına geçildi. Bu defa işçiler başkaldırdılar, Grev yaptılar. Hakları için mücadelelerini isyan edercesine çıkardılar. Bu 27 Hazirana kadar sürebildi. İşçiler «ya ekmek, ya kurşun» diyor ya da «Ya kurşun, yahud iş» parolasiyle hareket ediyordu. 1848 Haziran başkaldırısı ve grevini Millî atölyeler işçileri sürdürüyordu. Bu harekete işçi korporasyonları ve Sent Antuvan varoşları da katıldı. Parisin sosyalist gurupları da grevleri ve başkaldırıları destekledi başkaldırmanın iyi teşkilatlandırılmasına

çalışıldığı sırada askerî kuvvetler üstün geldi, millî atölyelerin kurulması için 45 santim fazla vergi alınmasına kızan köylüler de işçilere karşı cephe alınca, Muhafızlar teşkilatının da katılmasıyla bu işçi hareketi söndürüldü, greve ve başkaldırmaya katılan işçilerin öncülerinden 50 işçinin öldürülmesi, 25.000 işçinin tevkifi Haziran 1848 hareketinin sonucu oldu. Bu yenilgi ile Fransada 1848 devrim tarihinin son sayfası kapandı. İşçiler için gerileme dönemi General Kavenyak'ın diktatörlüğünü ilân etmesiyle beraber başlamış oldu:

1 — İşçilerden sonra hükûmette görev almış bulunan bütün demokratların işine son verildi

2 — Müzakere edilen bütün sosyal kanunlar projeleri ortadan kaldırıldı,

3 — 10 saatlik iş günü prensibine son verildi,

4 — Sosyal haklar Anayasada yer alacakken vazgeçildi,

5 — İş Kanunu rafa kaldırıldı.

Fransada devrim hareketleriyle birlikte yürüyen grev hareketlerinin yenilgilerle sona ermesi, şu gerçeği ortadan kaldıramamıştı:

İşçi sınıfı, toplumun gelişmesinde büyük bir güç olarak sahneye çıkmış, burjuvaziye karşı koymuş, halk hareketlerinin öncülüğünü yapmıştır. Endüstri kapitalinin üstün gelmesi döneminde işçi sınıfının yenilgisi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Fakat kapitalizmin gelişmesiyle beraber işçi sınıfı mensuplarının sayısı da çoğalmıştır. Kendi ideolojisini yapmıştır, kendi sendika teşkilâtını kurmuştur. Küçük burjuvaziden ayrı bir varlık olarak gelişmiştir.

Almanyada Fabrika işçileri 1840 da önemsiz bir azınlık teşkil ediyordu. Büyük endüstri proletaryası hatta Berlin ve Viyanada bile çok önemsiz guruplar hâlindeydiler. İşçi sınıfının esas kitlesi küçük sanatkârlar ve işsiz, takımından ibaretti. 1844 te Silezyada isyan patlak verdi. Silezya, ev dokumacılığı sanayiinin geniş ölçüde yayıldığı, aynı zamanda büyük derebeylerin bulunduğu bir yerdi. Aç kalan dokumacılar, kabahati makinelerde buldular ve dokuma makinelerini kırıp, fabrikaları yaktılar. Buna benzer isyanlar Bohemyada ve Alman imparatorluğunun öteki bölgelerinde de olmuştu. Fakat hepsi çabuk bastırılmıştı. İşçiler o zaman «makinelerle mücadele» ilkesine sarılmıştı ve hele küçük sanatkârlar eski lonca sisteminin geri gelebileceğini umuyordu.

1847 buhranı, büyük şehirleri, Berlin ve Viyana işsizlerin, işini gücünü yitirmiş sanatkârların istilasına uğratmıştı. Bu işçiler arasında Fransız Hayal-

ci Sosyalizminin etkisi altında kalan çok kişiler vardı. Çeşitli hareketler ve fikir çalışmaları 1848 Martında Viyanada ve Berlinde başarıya ulaşan devrim hareketleri sonucunda hükûmet bu işsizlere iş bulmak mecburiyetinde kaldı. On binlerce işçi hükûmet hesabına çalışıyor ve geçimlerini temin ediyorlardı. Ancak işçi hakları bir esasa bağlanmamıştı. Onun için işçiler Berlin Viyanada grevler yaparak durumlarını düzeltecek bazı başarılar sağladılar. Bu arada 12 saat yerine 10 saatlık işgünü kabul edildi. Üretimin bir çok dallarında iş ücreti arttırıldı, meslek birliklerinin kurulması mümkün oldu. Bu arada Alman işçi hareketi bakımından çok önemli bir yeri olan İşçi Komitesi 19 Nisan 1848 de kuruldu. Stefan Born'un başkanlığındaki İşçi Komitesi Louis Blanc'ın yerini alıyordu.

Aynı yıllarda Fransada da kapitalist temel üzerinde gelişme oluyordu. Buhar ve makine Fransada eski feodal ilişkileri yıkmış, endüstri ile birlikte işçi sınıfı da tarih sahnesinde gelişmeler kaydetmeğe başlamıştı. İşçilerin çeşitli şehirlerdeki mücadeleleri ve grevleri 1864 te işçi birliklerinin açılmasına izin veren kanunun çıkmasına yaradı. Bu, Fransız işçilerinin kendi çıkarları için yaptıkları grevlerle de desteklenen mücadelesi sonunda elde ettiği ilk başarıydı. III. Napolyonun 1868 de kabul ettiği toplanma özgürlüğü hakkındaki kanun sendikaların çalışmalarını kolaylaştırmıştı. En sonunda 1869 da bütün işçi sendikalarını toplayabilecek bir federasyon kurulması mümkün oldu. Fransız sendikaları, öteki memleketler işçilerine nisbetle daha çok grev hakkına önem vermiştir. Sendikacılar «kendi kendine yeterlik» ilkesine bağlı kalmış ve uzun süre şu görüşü savunmuşlardı:

«Grev yalnız işçilere doğrudan doğruya fayda sağladığı için değil, aynı zamanda o kendi kendine devrimci bir kıymet, işçi sınıfı için olaganüstü bir jimnastik hareketidir. Grev, üretim münasebetini düzenleme bakımından da çok önemlidir. Sendikaların görevleri, işçileri her zaman gergin durumda tutmak, herhangi bir haksızlığa karşı genel greve hazırlamak için onların heyecanını desteklemek lâzımdır.»

Bu görüş, özellikle kendi kendine yeterlik, sonraları, hele 1906 Amyen Kongresinden sonra bir kenara itildi ve işçilerin grev yoluyla elde edebilecekleri ve sendikaları yeterli bulmaları yanında, siyasî partilerde görev alıp işçi sınıfının menfaatlerini kanunlar yoluyla sağlayıcı bir gücü elde etmek daha kârlı bir çalışmadır.

Türkiye'de İlk Grevler

Grev tarihinin dünyadaki bir çok örneklerinden bir kaç yaprak olarak derlediğimiz bu hatıralar ve gözlemlerden her millet kendi tarihi içinde elbette çok şeyler kazanmıştır. Bizde henüz Türkiyedeki grevlerin tarihi tam olarak yazılmamış ve bu yolda bilimsel araştırmalar yapılmamıştır. Ancak, yukarıda da dediğimiz gibi bizde günü ve işleyişi bilinen ilk grev 1872 Tersane işçilerinin Kasımpaşadaki grevidir ve bunu 1906-1923 dönemindeki grevler izlemiştir. Her ne kadar bazı incelemeciler «bugünkü manası ile ilk iş ihtilâfı ve neticesinde ilk grev 1906 senesinde İstanbulda reji tütün amelesi tarafından yapılmıştır» (1) demekteyseler de grevi Türk işçisi en az 1845 te kullanmaya başlamış ve hele 1872 de ilk başarılı grevini mutlaka yapmıştır (2). Bununla beraber yakın tarihimizin en önemli grevleri 1906 da İstanbulda reji tütün işçilerinin greviyle başlamış, bunu 1908 de Ağustos ve eylül aylarındaki grev dalgası izlemiştir. 10 Eylûlde Tramvay işçileri İstanbulda ücret arttırımı için grev yapmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti yöneticileri araya girmiş, gündeliklerin maaşa çevrilmesi sağlanmış, ancak işçiler Genel Müdür Perdirakis'in değiştirilmesi isteğinde muvaffak olamamışlardır. Reji Türün işçileri 1908 de yeniden ücret arttırımı için grev yapmış, bunu 13 Ağustosta Anadolu Demiryolları müstahdem lerinin grevi izlemiştir. Zaptiye Nâzırının tavsiyesi ile grevciler işbaşı yapmış, ancak verilen sözde durulmadığı görülünce grevciler 22 Ağustosta yeniden işi bırakmışlardır. Ücret arttırımını amaç bilen grevciler bir süre savsaklanmış ve oyalanmışlardır. Ancak bu oyalama sırasında işbaşı yapanlar da 14 Eylûlde grev bütün gücü ile başlamıştır. Alman emperyalizmine karşı girişilen bu grevden sonra Şirket Avukatı Sadırâzamla görüşmüş, Ankara Mukavelenamesinin 12. Maddesince Anadolu Hattının devletçe işgali söz konusu olmuş, bu durum üzerine Berlin, grevcilerin hakkını kabule mecbur kalmıştır.

18 Eylûlde Rumeli Şömendöfer işçileri grevi olmuş, grev dolayısıyla Avrupa Postası Köstence üzerinden gönderilmiştir. Grev 21 Eylûlde anlaşma ile sona ermişse de grevci işçileri temsilcilerinden (Murahhaslardan) bir kısmı anlaşmaya imza koymamış ve anlaşmayı tatminedici bulmamıştır. Bunun sonucu olarak da işbaşı yapmaktan kaçınmışlardır. Bunun üzerine Zaptiye Nezareti bir beyanname yayınlamış, çalışmayacaklara Şirketin hiç bir zaman iş veremeyeceği açıklanmıştır. Bu olay da grevcilere Alman emperyalizminin acı

bir baskısı olarak tarihimize geçmiştir. Ağustos ayında İzmirde Tramvay işçileri çalışma gününü 10 saate indirmek amacıyla grev yapmış ve bu yolda daha önce başka ülkelerde yapılan grevlere benzer bir istekle işveren karşısına dikilmiştir. Eylül başında ise Aydın Demiryolu işçilerinin grevi önem kazanmış, Selânikteki demiryolu işçilerinin grevi bu grevi güçlendirmiştir. İstanbul Havagazı işçileri de Eylülde grev yapınca şehir halkı grev hareketinin nedeniyle daha yakından ilgilenmeye başlamış ve grevciler lehinde bildiriler dağıtılması olayı ile karşılaşmıştır.

Grevlere büyük bir haklılıkla başlayan reji tütün işçilerinin 1908 Eylülünde yaptıkları yeni grev de başarıya ulaşmış, bu grevi şekerçilerin, İstanbul tramvay işçilerinin, fırın işçilerinin, tezgahçıların, tuğla harmanları işçilerinin grevi izlemiştir. 14 Eylülde de ise Selânik Garsonları, Bulgarların Selânike gelmekte olmalarını protesto amacıyla grev yapmışlardır. Bu grev bazı politik neticeler de doğurmuştur. 15 Eylülde İstanbulda İdarei Mahsusa vapurları personelinin grevi, işletmenin yönetiminin Bahriye Nezaretine devrini protesto için olmuştur. Nihayet 17 Eylülde İstanbul matbaa işçilerinin (mürettiplerin) grevi olmuş ve İttihat ve Terakki Cemiyeti Hürriyet, müsavat, Uhuvvet vadinin aksine Tatili Eşgal Kanunu Muvakkatini Meclise sevk ederek grevlerin sınırlandırılmasını istemiştir. Bu kanunun 8. Maddesinde umuma müteallik hizmetler gören müesseselerde sendika kurma yasağı da yer almış, II. maddesinde de mevcut sendikaların feshi zorunluğu konmuştu. Kanun bir kaç muhalif oya rağmen kabul edilmiş ve grev yasağı 1909 da yürürlüğe girmiştir. Ancak buna rağmen 12 Ağustos 1919 da Adana mürettip-leri grev yapmış, 17 Ekim 1923 te Şark Şömendöferleri grev yapmış, tramvay işçilerinin çok önem taşıyan grevleri 6 Ekim 1923 de olmuştur. Aynı yılda Dolmabahçe Gazhane işçileri de grev yapmış ve başarmıştır.

Grevlerde bazı başarısızlıklar olduğunu, hatta grevleri işçilerin bıraktığını; işçilerin başına geçen bazı maceracıların yürütüp kişisel çıkarlar peşinde koştuklarını burada belirtmek gerekir. Şunu da kaydetmek lâzımdır ki bazı memleketlerde grevler o kadar etkili olmuştur ki, hükûmetler o işletmelere el koymak gereğini duymuşlardır. Netekim 1920 de Eylül ayında işçilerin tarım ve endüstri alanlarında yaptıkları büyük grevler üzerine maden ocaklarına, fabrikalara ve çiftliklere hükûmet el koymuştur. Buna benzer olaylar çoktur. Hele Fransada maden ocağında çalıştırması olagan grev kırıcılıklarındandır.

1921 Mürettipler grevini yöneten Sadık Usta, arkadaşlarının sadakatsız-

lığı yüzünden görevinden istifa etmiş, Türkiye Sosyalist Fırkası'nın mensuplarının yönettiği grevler başarısızlıkla sonuçlanınca bu defa işçiler bu Fırkayı terketmişlerdir.

1922 ve daha önceki yıllarda yapılan grevlerin yoğunluğu elbette o günkü ekonomik koşulların büyük dengesizliği ve bozukluğu yüzündendir. Yapılan incelemeler göstermiştir ki İkinci Cihansavaşı'ndan önce işçi ücretleri 13-23 kuruş arasındayken ücretler savaşın 3. yılında 50-70 kuruşa çıkarılmış, 1922 de ise ücretler 50 kuruştan başlamış 100 kuruşa kadar yükselmiştir. Bir kısım tramvay işçileri ise kalifiye oldukları için 120 kuruş alabilmişlerdir. Demek oluyor ki ücretler ortalama 75 kuruşu bulmaktaydı. İşsizlik alıp yürümüştü. Onun için 1920 de Doklarda çalışan 400 işçinin grevi, aynı işi yapmaya hazır 1500 işçinin varlığı yüzünden hiç bir sonuç vermemişti. 1923 de işçilerin bir kısmının I Mayıs İşçi Bayramında (Türkiyede Bahar Bayramı, olarak kutlanmaktadır) grev yaptıkları görülmüş ve hatta Ankarada İmalatı Harbiye işçileri müsamereler bile düzenlemişti. Grev yapan işçiler Cebecide toplanmış, Frezeci Ali Baba'nın küçücük kızı işçi Hasta Kasası yararına rozet takıp para toplamış, işçiler Vilâyete gitmiş, Meclis önünde toplanmış ve isteklerini belirten nutuklar söylemişlerdi.

1923te ise gerçekten Türkiye üzerinden bir grev dalgası geçmiş Karadeniz bölgesinde, İstanbulda ve İzmirde grev olmuştur. Zonguldak maden işçilerinin grevi daha çok sağlık şartlarının düzeltilmesi, kaza tazminatının artırılması için yapılmıştır. Maden sahipleri, bu grev sonunda işçi isteklerini kabule mecbur kalmışlardır. İzmirde incir işçileri kadın - erkek bir arada grev yapmışlardır. Grevin nedeni, kadın işçilere ödenen ücretin erkek işçilere ödenen ücretin erkek işçilere ödenenlerden yarıyarıya kadar az oluşunun önüne geçilmek isteğidir. Uzun iş günü yüzünden kadın işçilerin haklarını destekleyen erkek işçilerle kadın işçilerin grevi beklenen sonucu vermişse de Aydın şömendöfer işçilerinin grevi, İngiliz sermayedarları dize gelecek iken, yerli tüccarın hükûmet nezdinde ağır basması grevin akim kalmasına yol açmıştır. Yerli tüccarlar, satın aldıkları mahsullerin naklinin durması yüzünden zarar edeceklerini söyledikleri ve hükûmet de buna inandığı için grev bastırılmıştır.

İstanbulda Bomonti Bira Fabrikası işçilerinin grevi Amele Birliği yöneticisinin sermayedarların emellerine hizmet edercesine yaptığı hareketler yüzünden başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Zaten sonra da grev hakkı tüm olarak elden gitmiştir. Her ne kadar

«köylü ve işçidir ki, kanı ve canı pahasına, Türkler vatanını bütün bir düşman dünyasından kurtardı. Bütün yoksulluk içinde, bütün müşkilat içinde kurtardı. Eğer Türk köylü ve işçilerinin kanı ve canı ve emeği bu memleketi kurtarmasaydı; memleketimizi on yılda bin yıl ileri götüren bir ihtilâl muvaffak olabilmeydi?» (3) dendi ise de grev hakkı çeşitli nedenlerle uzun süre işçiden esirgendi. Ve «1923 ten 1928 e kadar süren kısa mücadelesinde muayyen bir hayat seviyesi için basit gayretleri bile sermayedar sınıf tarafından kuvvetle durdurulmuş, Abdülhamidin paslı bir madalyası gibi kol ve kafa işçilerinin boynunda duran Meşrutiyetin İstimaat, tecemüat ve grev hakları kanunu çok görülerek 1928 de çıkarılan Cemiyetler Kanunu ile yalnız inkılâpçılığı değil mevcudiyeti de baltalanmıştır.» (4)

Sendikalar Kanunu

Grev hakkını tanımadan çıkarılan 5018 sayılı Sendikalar Kanunu, grev hakkı kadar önemli olan sendikaların siyasetle ilgilenmesini de yasaklamış, fakat bu çok önemli eksiklik, hatta Cemiyetler Kanununda değişiklikten sonra işçi sendikalarının kendiliklerinden kurulmasını Sıkı Yönetim yoluyla önleyen hükûmet'in ilk Çalışma Bakanı, partisinin İşçi Bürosu vasıtasıyla yeni işçi sendikaları kurdurmasını bilmezlikten gelmiş, üstelik, gerçekleri ters gösterici demeçlerden çekinmemiştir. Bakana göre «sendikalar kanunu işçilerimize ileri prensiplere göre teşkilatlanma imkânları veren bir eser olarak çalışmayı aziz kılan ve gören bir dünya görüşünü ikame etmiştir. Bu kanuna göre sendikalar hür, millî ve siyaset dışı teşekküllerdir.. Türkiyede Sendikalar hür ve serbesttir. Onları hükûmet ve partiler kurmaz, meslek mesnuplarının serbest iradelerinden doğar.» (5) Fakat grev yaşına rağmen işçilerin grev konusuna gittikçe daha çok ilgi duymuş, bu konuda yayınlar yeniden başlamış (6) 1950 de Dokuzuncu Büyük Millet Meclisine sunulmak üzere bastırılan Türk İşçi Sınıfının «İstekler Listesi» (7) nde grev hakkının tanınması isteklerin ikinci yerini işgal etmiştir. Buna göre «grev hakkının tanınması: demokratik düzende, işçi sınıfına yararlı tek müeyyide olarak tanıyan tahditsiz grev hakkının Türk işçilerine de tanınarak, sendikaların, işçilere fiilen fayda sağlayan birer teşekkül hâline getirilmeleri» gereklidir. Türkiye İşçi Haklarını Korumaya Cemiyeti kurularak «Türk işçilerinin sınıf haklarını ve meslek menfaatlerini idrak etmelerini ve böyle bir şuur seviyesine yükselmelerini sağlamağa» çalışırken (8) bazı kişiler ve işçiler de greve karşı duruma getirilmek için ye-

tiştirilmişlerdir. 1950 ortamında «tek tek işçiler veya işçi sendikaları başkanları «grev istiyoruz», yahut «Bize grev lâzım değildir» şeklinde sağa sola telgraflar çekmeğe, isimli resimli haberler göndermeğe başladılar. Yâni kendilerini yakından ilgilendiren bu meselede, işçi vatandaşlar da fikirlerini ortaya attılar. (9) İşte böyle bir dönemde Çalışma Bakanlığı «Grev'in dünyamızla Türkiye'mizde tesir ve tepkilerini bir ayna gibi aksettirmek amacı ile» broşür yayınlamış Mart 1950 den sonraki bazı grev olaylarını okuyucuya «aman bizde olmasın» dedirtmek amacını gütmüş, «Dünyamızda zararlı ideoloji tesirlerinden doğan grevler»e bol bol yer verilmiş Türk basınından örnekler verilirken hep grev aleyhinde kalem kullananların yazılarını iktibas etmiştir. (10) Örneğin Peyami Safa'ya göre «grev bütün bir cemiyetle beraber işçinin de menfaati aleyhindedir» (Ulus'tan). «Mevzuu Türkiyenin sosyal bünyesi ve şartları içinde mütalea edenler, eğer işçiye hoş görünme hevesine yenilmiş değillerse, grev hakkında memlekete fayda geleceğini havsalalarına sığdırmamakta çok haklıdırlar» (K.Z. Gençosman). Ve Yeni İstanbul'da M.Nermi soruyor: «Çağımız grev demokrasi olmaktan sıyrılmağa çalışırken biz nasıl olur da demokrasimizi grev demokrasisi yolunda geliştirmeye çalışabiliriz?» Dünü, o günü anlayamayanların yarın hakkındaki hükümlerinin ne kadar hatalı olacağını öğrenmek için Çalışma Bakanlığının 1950 başlarındaki görüşünü yansıtırma amacıyla yayınlanan broşürdeki yazılara göz atmak gerçekten zevkli olacaktır. İşte bir örnek:

1950 de Hükûmet Grevi Nasıl Anlıyor?

«Grev davası üzerinde açık ve kesin konuşmak gerektir. Söylenecek şey şudur:

— Türkiyede «grev» hakkı dün olduğu gibi ne bugün, ne de yarın kabul edilmeyecektir. «Grev» kabul edilmediği gibi, «lukavt» da kabul olunmayacaktır.

Bu ne totaliter, ne otoriter, ne antidemokratik oluşumuzdandır. Bu, sadece Türk demokrasisinin ideolojik icaplarındandır...» (Etem İzzet Benice'nin Başyazısı 4/2/1950 Dr. Muammer Tolgaların, Zeki Kandemiroğulları'nın görüşlerine önem veren ve Çalışma Bakanı Reşat Şemsettin Sirerin konuşmalarına ve ozamanki A.A.nın haberlerine yer veren grev aleyhtarı akım karşısında 1951 de Türkiye Sosyalist Partisi «Grev sınıflı bir cemiyette demokratik bir zarurettir» diyordu. T.S.P. Grevi yalnız fasistlerin inkâr ettiği bir

hak olarak belirtiyor, Türkiye Büyük Millet Meclisinin grev yasağını kaldıracığı, demokrasi idealine bağlı bulunduğunu elbette isbat ve ilân edeceği inancını açıklıyor, grev hakkının umumî olmasını, yâni bütün kol ve kafa işçilerine teşmil edilmesini, grev kararını verme yetkisinin sendikalarda olmasını, grev hakkını kullanan işçilerin yerine başka işçi kullanma yetkisinin işverenlere tanınmaması gereğini ileri sürüyordu. İktidar henüz hakkının prensibinde iken, Sosyalist muhalefet grevin işleyişini de düşünerek somut teklifler getiriyordu (II). Konu bilim müesseselerimize de girmiş, grev ve grev meseleleri üzerinde sosyolojik araştırmalar yapılmış (12), İktisat Fakültesi İktimaiyyat Enstitüsü profesör ve öğretim üyeleri konu üzerinde araştırmalara ve konferanslara önem vermişlerdi.

Nihayet D.P. iktidarı, grev vaadına rağmen iktidarı süresince grev hakkını tanımamış, bu konuda hazırladığı bir tasarı işçi çevrelerinde benimsenmeyince, zaten tarafdarı olmadıkları grev hakkı üzerinde fazla durmamışlardır. Bu defa Kurultayında grev hakkını kabul eden CHP muhalefeti grevin takipçisi olmuştur. Nihayet 27 Mayıs Hareketinin Meydana getirdiği Kurucu Meclis, grev hakkını Anayasaya almış, hak gelmiştir. Ancak hemen şurasını kaydetmek gerekir ki 275 sayılı kanun, grevi düzenlerken başka memleketlerde görünmeyen ölçüde şekle bağlı kalmış ve bu kanunla grev kazanmak imkânsızlaşmıştır. Hele çeşitli İçtihat Kararları, İş Mahkemelerinden çıkan çeşitli kararlar grevi, işverenin dilediği şekilde neticelendirmesine imkâm verecek etkisiz bir hareket derekesine düşürmeye yaramıştır. Bu, kanunun mutlak olarak ve bütün gerekleriyle yardımcı unsurları grev hakkının tanımamış olmasının doğal sonucudur. Örneğin, bir çok ülkelerde sendikanın yapacağı grevi, ilgili işverene bildirmek zorunluğu yoktur, fakat 275 sayılı kanunun uygulanması böyle bir zorunluğu doğurmuştur. Hele hiç bir memlekette, haber verme süresinden sonra yapılan bir grevin kanunsuz sayılmasına rastlanmadığı halde 275 sayılı kanun süresine aykırı olarak yapılan grevi suç saymakta ve ağır ceza müeyyideleri getirmektedir.

Grev hakkı, kutsal bir direnme hakkıdır ve ergeç, bugünkü kısıtlamaları bizzat işçilerin bilinçli davranışları sonunda yaratılacak ortam kendiliğinden çözümleyecektir.

I — Avukat Sedat Toydemir'in Türkiyede İş ihtilâflarının tarihçesi ve bugünkü durumu (Sosyal Siyaset Konferansları C. S. 45-66)

2 — *İşçi Hakkı Gazetesi* sayı 9, 30 Ağustos 1951, TARIHÇİ imzalı makalede 1872 tersane işçilerinin grevi hakkında orijinal bilgiler verilmektedir

3 — *Eski Adliye Vekillerinden Prof. Mahmut Esat Bozkurt'un 25 Şubat 1939'de İzmir Halkevinde verdiği konferans*

4 — *İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (Genel Sekreteri F. Kalmuk) Neşriyatı, Broşür No. I — İstanbul 1946 «Bize Göre Görüşler» adlı broşür*

5 — *Çalışma Bakanının 11 Mayıs 1947 tarihinde Adanada verdiği konuşma*

6 — *Fehmi Yazıcı'nın Sendika ve Grev Hürriyeti broşürü (Berksoy Basımevi 1949) ve benzeri yayınlar: makaleler..*

7 — *Türkiye İşçi Haklarını Koruma Cemiyeti Genel Kurulu adına Genel Sekreter Fehmi Yazıcı'nın 4 sayfalık «Türk İşçi Sınıfının istekler listesi»*

8 — *Türkiyede işçi sınıfı davası ve hâl çareleri, 1950 (bu beyanname Adnan Menderes Hükûmetine arz olunmuş, partilere, matbuata ve ajanslara sunulmuştur» kaydını ihtiva etmektedir.*

9 — *Grev Meseleleri, Osman K. Akol, Ankara Akın Matbaası 1950. Yazar «bir fikir işçisi olarak, diğer işçi arkadaşlarımla grev meselesi karşısında salim ve esaslı bir bilgi sahibi olmalarına, kendi hür iradeleriyle bir kanaata varmalarına yardım edebilmek ümidi» ile bu satırları yazdığını bildirmiş ve grev hakkına karşı durum almıştır.*

10 — *Grev olayları ve Türkiyemiz, Çalışma Bakanlığı yayınları sayı 18, Ankara 1950*

11 — *Türkiye Sosyalist Partisi Merkez İcra Komitesi adına Genel Sekreter Avukat Esat Âdil Müstecâbi'nin broşürü: Bülten I GREV İşçi Sınıfının tek Korunma silâhıdır - Türkiye Sosyalist Partisi'nin GREV HAKKI üzerindeki görüşleri*

12 — *Ankara İktisadiyat Enstitüsü yayınları No. I, Erhan Löker'in GREV adlı broşürü İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Orhan Tunan'ın Grev Hakkı adlı eseri, grevle ilgili Sosyal Siyaset Konferansları v.s.*

SACCO - VANZETTI OLAYI

Niyazi Dalyancı

15 nisan 1920'de, Amerika'da Massachusetts eyaletinin Braintree şehrindeki bir ayakkabı fabrikasının saymanı ve muhafızı öldürüldüler. Üstlerindeki 15,000 dolar soyuldu. Çevrede anarşist düşünceleriyle tanınan italyan göçmenleri Nicola Sacco ve Bartolomeo Vanzetti, polisin bu olayla ilgili gördüğü bir otomobille olan ilişkileri yüzünden tutuklandılar. Adalet Bakanlığının kendilerini İtalya'ya geri göndereceğinden ve yapmadıkları askerlik görevinin ortaya çıkacağından korktuklarından, ikisi de tutuklandıklarında yanlış ifadeler verdiler.

Sacco ve Vanzetti 1921 yılının mayıs ve haziran aylarında, radikal düşüncelere düşmanlığın isterisi içinde yargılandılar. Düşünceye düşmanlığın önyargılarıyla davranan mahkeme, yargılama sırasında savcı tarafından ileri sürülen kanıtlardan bir çoğunun yanlış olmasının anlaşılmasına rağmen Nicola Sacco ve Bartolomeo Vanzetti'yi ölüme mahkûm etti. Dünyanın dört bir yanındaki radikal düşünceli aydınlar bu davanın sonucuyla ilgilenmeye başlamışlardı bile. Bu iki adamın suçsuz oldukları, önyargılarla böyle bir karar verildiği ve bu iki kişinin Amerika'nın düşünce bağınazlığına kurban gittikleri anlaşıyordu. Zaten yargılanmalarından sonra geçen yedi yıl süresince, karşılarına çıkarılan kanıtlardan hemen hemen hepsinin uydurma oldukları anlaşılmış Sacco ve Vanzetti ikinci bir kez yargılanmak için Amerikan Adalete başvurmuşlardı. Oysa radikal düşüncelere düşmanlığını tüm gücüyle sürdürmekte olan Amerikan yargıçları Sacco ve Vanzetti'nin bu isteğini geri çevirdiler. Bu karar dünyanın dört bir yanında ve Amerika'da protesto gösterileri yapılmasına yol açtı. Fakat düşünceye karşı açtıkları savaştan vazgeçemeyen Amerika'lı yargıçlar ne bu gösterilere ne de Sacco ve Vanzetti'nin suçsuzluklarını ispatlamak için göstermekte oldukları kanıtlara kulak asmayarak, düşünceleri dolayısıyla mahkûm edilmiş olan bu iki kişiyi 23 ağustos 1927'de elektrikli sandalyeye oturtular.

Sacco-Vanzetti davası bir çok hukukçuların incelemelerine ve bir çok sanatçının yapıtlarına konu olmuştur. Nicola Sacco ve Bartolomeo Vanzetti, bugün dünya aydınları tarafından düşüncenin kurbanları ve bağınazlığa başkaldırmanın simgeleri olarak kabul edilmektedirler.

Özellikle Bartolomeo Vanzetti, idamını beklemekle geçirdiği yedi yıl süresince hücrelerinden yazdığı makaleler ve mektuplarla ilgiyi çekmiş ve kendi kendisini yetiştirmiş bir insan olmasına rağmen düşünce alanında bir çok yeteneklere sahip olduğunu göstermiştir. Vanzetti'nin özellikle, kendisine idam kararının bildirilmesinden sonra yaptığı konuşma çok ünlüdür:

«Eğer bütün bunlar olmasaydı, hayatımı sokak köşelerinde bana değer vermeyen insanlarla konuşarak geçirecek ve kimsenin bilmediği, kimsenin tanımadığı başarısız bir insan olarak ölecektim. Oysa artık başarısız değiliz. Bu, tüm yaşamımızı verdiğimiz uğraşımız ve zaferimiz oldu. Bütün yaşamımız boyunca anlayış için, hak için, insanın insanı daha iyi anlayabilmesi için bundan daha çok bir şey yapabilmeyi umut edemezdik. Ama bugün bunu, bir raslantı sonucu olsa bile başardık. Sözcüklerimizin, yaşamımızın, acılarımızın artık hiçbir hiçbir değeri yok. Hayatlarımızın alınması, iyi bir ayakkabıyla yoksul bir balıkçıyı öldürmekten başka bir şey değil. Son an bizimdir. Acılarımız zaferimiz olacaktır.»

SACCO VE VANZETTI'NİN SON MEKTUPLARI

21 Ağustos, 927 Massachusetts Hapishanesi İdamlıklar Bölümü, Sevgili Dante,

Yaşamak ve özgür olmak hakkımızı yeniden alabilmek için son dakikaya dek savaşmak umudunu daha yitirmedim. Ama devletin, paranın ve bənazlığın tüm güçleri, özgürlükten yana olduğumuzdan dolayı ölüm gibi karşımızda.

Seninle üstlerinde düşünce birliğine varmak istediğim diğer şeyleri ve bütün bunları anlayabilmek için yaşıyor çok küçük olduğundan, bu konularda kısa yazıyorum. •

Fakat, istediğimiz gibi büyürsen, babanın ve benim davamızı, uğrunda ölüme gittiğimiz ilkeleri anlayacaksın.

Babanı tanıyorum ve tanıdığım karlar kesinlikle söyleyebilirim ki baban bir katil değil tanıdığım insanların en yürekliyelerinden biridir. Bir gün, burada söyleyeceklerimi daha iyi anlayacaksın. Baban herkesin eşit haklara sahip olabilmesi ve özgürlük için, insan için kutsal ve değerli ne varsa bunların yanı

sıra da kendi geleceğini feda etmiştir. Babandan övünç duyacağın gün, yeterince yürekliysen, baskıyla özgürlüğün savaşında babanın yerini alıp adlarımızı ve akıttığımız kanları yeniden canlandıracaksın.

Eğer şimdi ölürsek, bu acıklı olayı tümüyle anlayabildiğinde, babanın sana ve herkese karşı ne denli gözüpekçe davrandığını, ne denli iyi bir insan olduğunu, babanı ve benim bu geçen sekiz yıllık savaşımızda ne denli acı ve mutsuzluk çektiğimizi öğreneceksin.

Bundan sonra cesur ol, annene, İnes'e ve Susie'ye, o gözüpek, iyiyürekli Susie'ye iyi davran. Onları teselli edip, onlara yardım etmek için elinden ne geliyorsa yap.

Beni, babanın, annenin, Susie'nin, İnes'in ve senin bir dostunuz olarak anlamamı isterim. Benim de bir katil olmayıp ne bir soygun yapmış ne de bir adam öldürmüş olmadığımı bilmeni isterim. Ben de, baban gibi, kendimce, insanların arasından suçların kalkması ve herkesin özgür olabilmesi için savaştım.

Bizim hakkımızda, bunlardan başka şeyler söyleyenlerin, yaşamaları boyunca cesur olmuş, suçsuz ölü insanları aşağılatmak isteyen yalancılar olduklarını aklından çıkarma. Baban ve ben yalancı ikiyezlü, inançlarını satan insanlardan olsaydık böyle ölüme gönderilmezdik. Bunu da bil ve hiç aklından çıkarma. Bize karşı topladıkları kanıtlarla, kuduz bir köpeğe, zehirli bir akrebe bile hüküm giydiremezlerdi. İkinci bir kez yargılanabilmek için başvurduğumuzda ortaya çıkardığımız kanıtlarla bir ana katiline ve korkunç bir canıye bile bu hakkı tanınırlardı. Ama bizlerden esirgediler bunu.

Evet Dante, bunları hep hatırla. Bizim birer katil olmadığımızı, yalancı, uydurma kanıtlara dayanılarak bize hüküm giydirildiğini, ikinci bir kez yargılanma hakkının bizden esirgendiğini ve bu yedi yıl dört ay on yedi günlük anlatılamaz işkencelerden ve haksızlıklardan sonra bizi idam edeceklerse bile, bunu, sana daha önce de dediğim gibi, fakir fukaradan yana ve insanın insan tarafından sömürülmesine karşı olduğumuzdan yapacaklarını aklından çıkarma.

Senin ve diğer dostların, toplayıp saklayacağı davamıza değerli belgeler, babanın, annenin, İnes'in, benim ve ailemin Amerika'nın gücünü paradan alan yönetimini temsil eden devlet tarafından kurban edildiğimizi ispatlayacaktır.

Bu sözleri korkunç nedenini tümüyle anlayabileceğin gün gelecektir. O gün bizi şerefle anacaksın.

Dante, şimdi her zaman için yürekli ve iyi ol. Seni kucaklıyorum. Hoşçakal Dante.

Bartolomeo

19 Temmuz, 1927 Charlestown Hapishanesi

Sevgili Oğlum,

Seni son gördüğümde bu yana, sana yazmak düşüncesi hiç aklımdan çıkmadı. Ama yaptığım açlık grevinin uzun sürmesi ve kendimi yeterince sana anlatamayacağım korkusu bu mektubu bu güne dek geciktirdi.

Önceki gün açlık grevime son verir vermez aklıma ilk gelen şey sana yazmak oldu. Fakat mektubu bir oturuşta yazıp bitirebilecek kadar güc kalmamıştı gövdemde. Ama gene de, bizi yeniden İdamlıklar Bölümüne atmalarından önce, nasıl olursa olsun bu mektubu yazıp bitirebilmek istiyorum. Çünkü, ikinci kez yargılanmak isteğimiz geri çevrilir çevrilmez, bizi yeniden İdamlık Bölümüne atacaklarına inanıyorum. Eğer önemli bir şey olmazsa, Cuma ile Pazartesi günleri arasında, ağustos'un 22'sinde, gece yarısından hemen sonra bizi elektrikli sandalyeye oturtacaklar. İşte bu yüzden, eskiden olduğu kadar sevgi ve açıkyüreklilikle şimdilik seninle beraberim.

Birbirinden ayrılmaz gibi görünen yaşamlarımızı ayırabileceklerini hiç düşünmemiştim. Ama bu geçen acı dolu yedi yıl ayrılığın gelip çattığını gösteriyor. Ama bu, birbirimize karşı duyduğumuz içten gelen duyguları değiştirmiş değil. Onlar oldukları gibi kaldılar. Belki daha da güçlendiler. Bugün karşılıklı iyi duygularımız her zamankinden daha da çok diyorum. Bu yalnızca büyük değil aynı zamanda da çok önemli bir şeydir. Çünkü şimdi, gerçek, kardeşçe sevginin yalnızca sevinçlerde olmadığını, giderek acı çekmelerde, savaşmalarda daha da çok olduğunu görebilirsin. İşte bunun hiç aklımdan çıkarma Dante. Biz ölüme giderken bunu gösterdik. Alçakgönüllülük bir yana, biz bundan övünç duyuyoruz.

Bu çok uzun süren çarmıha gerilişte çok acı çektik. Ama dün olduğu gibi bugün de karşı çıkıyoruz özgürlüğümüzü sınırlayanlara.

Önceki gün açlık grevime son verdim. Son verdim çünkü, hiçbir yaşama izi kalmamıştı bende. Çünkü, bugün olduğu gibi dün de yaşamak için karşı koyuyordum, açlık greviyle, ölüm için değil.

Bütün bunları, sevgili küçük kardeşin İnes'in, annenin ve tüm dostlarımızın ve sevdiklerimizin kolları arasına yeniden dönebilmek için yaptım. İşte, Oğul, açlık grevimden sonra, bugün hayat durgunlukla ve yavaşça yeniden canlanmaya başladı. Ama ufuksuz, her zaman acılı ve ölümün görünümünü üstünde taşıyan bir hayat.

OTUZÜÇ

Evet, sevgili oğlum, annenin bana senden o kadar çok söz etmesinden ve gece gündüz seni düşlemelerimden sonra, seni görebilmek, seninle o eski günlerde olduğu gibi konuşabilmek beni ne denli sevindirdi bilemezsin. Beni görmeye geldiğinde sana bir çok şeyler söylemiştim. Daha da çoğunu söylemek istiyordum. Ama seni çok seven annenin yanında, iyi yürekli bir genç olarak kalacağını ve benim dediklerimi hiç aklından çıkarmayacağını anladığımdan, seni daha çok duygulandırmak ve sana acı çektirmek istemedim. Çünkü duygulanacağını biliyordum. Burada söyleyeceklerim de duygulandıracak seni. Ama ağlama sakın Dante, çünkü, tıpkı şu son yedi yılda annenin döktüğü gözyaşları gibi, bir çok gözyaşı boşuna akıtılmıştır. Bundan hiç yararlanan olmamıştır. Onun için ağlayacağına daha güçlü olmanı ve anneni teselli edebilmeni istiyorum senden. Cesareti kırıldığında anneni başka şeylerle oyalamak istersen, benim gibi yap. Cesaretim kırıldığı zamanlarda ben de öyle yaptım. Onu durgun, sessiz kırlarda bir yürüyüşe çıkart. Orada burada yaban çiçekleri toplayıp, ağaçların gölgelerinde oturun. Çoşkun ırmaklarla doğanın tatlı dinginliğinden doğan uyum arasında o, bu yürüyüşten mutluluk duyacaktır. Bu da hiç şüphesiz seni sevindirecektir. Mutluluk oyununu hiçbir zaman salt kendin için oynama Dante. Bunu hiç aklından çıkartma. Hep kendini düşünme, yardım diye ağlayıp inleyen yoksul insanlara ve acımasızca yargılanıp, haksızca hüküm giydirilmiş olanlara yardım et. Çünkü, onlar senin en iyi dostlarıdır. Çünkü onlar baban ve Bartolo gibi herkesin mutluluktan payını alabilmesi için savaşıp ölen kardeşlerimiz ve yoksul emekçilerdir. Yapacağın bu savaşlarda daha çok sevgi bulacak ve daha çok sevineceksin.

Annenin bana anlattıklarından, haksızca atıldığım şu ölüm hücrelerinde yatmakta olduğum, şu korkunç son günler süresince neler dediklerini biliyorum. Söylediğin sözler, gelecekte, tıpkı düşlediğim gibi bir genç olacağını gösterdiklerinden beni mutlu kılıyorlar.

Yarın ne olursa olsun, (bunu kimse bilmiyor daha) bizi öldürseler bile, sevdiklerinin yüzüne baktığın gibi, dostlarımızın ve kardeşlerimizin yüzlerine de iyilikbilenlerin mutlu gülüşüyle bak. Çünkü onlar, acımasızca yargılanıp, haksızca hüküm giydirilmiş olan kardeşlerinin herbirini nasıl seviyorlarsa seni de öyle sevmektedirler. Bunları sana, onları görüp tanıyan, onların soylu inançları ve özgürlüğümüz için yapmakta oldukları özverileri bilen ben, seni çok seven senin de canın gibi sevdiğin baban olarak ben söylüyorum. Onları tanıyorum, çünkü onlarla birlikte savaşım. Bugün bile son umudumuz, onların bizi elektirikli sandalyeye oturtulmaktan kurtarabilecekleridir. Bu savaş,

yoksulların kendilerini sömürenlerle, özgürlük ve yarınlarının güveni için yaptıkları savaştır. Bütün bu tedirginliklerin nedenini ve ölümü gelecek yıllarda daha iyi anlayacaksın sevgili oğlum.

Ölüm hücrelerinde yatarken seni çok düşündüm. Yaşamın tüm mutluluğunu yansıtan, oynayan çocukların şarkılarının ve sevinç dolu seslerinin yükseldiği çocuk bahçesinin tam bir adım ilerisindeki duvarların ardında, içinde acılarını ve ruhlarını gömmüş üç adamın bulunduğu İdamlıklar Bölümünde... Bu çocuk sesleri, seni ve kardeşin İnes'i bana o denli sık ansıtıyorlar ki, sizi her an görmek istiyorum. Ama gene de, ben İdamlıklar Bölümündeyken, oraya gelip elektirikli sandalyeye oturtulmak için bekleyen üç adamın acılar içinde yattığını görmediğinizden dolayı seviniyorum. Ama belki de bu kadar duygulu değilsin Dante. Bu İdamlıklar Bölümünde göreceklein, bu acımasızca yargıyı yapan ve insanları haksız yere ölüme gönderen ülkenin utancı olarak bütün dünyaya gösterebileceğin korkunç anılar olabilirlerdi. Evet Dante, şimdi yaptıkları gibi belki gövdelerimizi çarmıha gerebilirler, ama düşüncelerimizi yok edemezler. Onlar, gelecek ve gençler için kalacaklardır.

Üç adamın gömülü yaşamlarından söz ettiğimde, burada bizimle birlikte Celestino Madeiros adında bir genç adamın daha bulunduğunu söylemek istedim. O da aynı suçtan, bizimle birlikte elektirikli sandalyeye oturtulacak. O korkunç İdamlıklar Bölümüne daha önce iki kez düşmüş. O, ilerleyişin gücüyle yıkılması gereken, Massachusetts vatandaşlarının gelecekte en büyük utancı olacak olan İdamlıklar Bölümüne... Bu yapıyı yıkıp yerine bir fabrika, ya da dünyanın yoksul ve kimsesiz çocuklarından yüzlercesini eğitecek olan bir okul yapmalılar.

Dante, bu kötü günlerde anneni ve sevdiklerimizin tümünü sevmeni ve onlara yakın davranmanı bir kez daha istiyorum senden. Cesurluğunun ve iyiyürekliğinin onlara destek olacağını biliyorum. Beni de biraz sevmeyi unutma sakın. Çünkü seni o denli sık düşünüyorum ve düşünüyorum ki, bilemezsin sevgili oğlum.

Bütün sevdiklerimize ve dostlarımıza en içten gelen ve en kardeşçe iyi dileklerimi, annene ve İnes'e sevgilerimi ve öpücüklerimi gönderiyorum. Seni de en içten gelen duygularla kucaklayan, Baban, Nicola Sacco P.S. Bartolo da en iyi dileklerini gönderiyor. Bu mektubu okuyup anlamanda annenin sana yardımcı olacağını umut ediyorum. Kendimi daha iyi duysaydım, daha iyi ve açık yazabilirdim. Ama çok güçsüzüm.

19 Temmuz, 1927 Charlestown Hapishanesi,

HİKÂYE VE ÇAĞDAŞ TÜRK HİKÂYECİLİĞİNİN DOĞUŞU

Bu yazı, Samim KOCAGÖZ'ün 13 Aralık 1965 günü İzmir Türk-Alman Kültür derneğinde verdiği konferansın tamamıdır.

SAMİM KOCAGÖZ

Sayın Dinleyenlerim,

Hikâye deyince, önce sanat türleri içinde hikâyenin yerini bulmamız gerekir. Hani halk ağzında hikâye, masal, biraz da martaval anlamına kullanılır. Martaval olan hikâye ve masalla, gerçek sanat olan hikâye türü, Güzel Sanat'ların beş bölümünden şiir yani edebiyat bölümüne girer. Edebiyat bölümü içinde şiir gibi, roman gibi, tiyatro gibi ayrı bir türdür. Romanla bir akrabalığı varmış gibi görünürse de romanla hiçbir ilgisi olmıyan ayrı bir türdür. Bu konu üzerinde biraz sonra duracağım. Şimdi daha önce kendi anlayışıma göre niçin hikâye yazılır? Neden okunur? sorusu üzerinde durmak isterim. Hikâye, Güzel Sanatlar içinde bir tür olduğuna göre, genel olarak sanatın kendime göre bir açıklamasını yapmak isterim. Masalın bile böylece sanat içinde bir tür olduğu meydana çıkar:

Sayın dinleyenlerim, dikkat ederseniz, İNSAN, hiçbir zaman içinde bulunduğu yaşantıdan, içinde bulunduğu (AN'DAN) memnun değildir. Durmadan daha iyinin, daha güzelin özlemini çeker. Hepimiz, uyurken gördüğümüz düşlerden çok, uyanırken, gözü açık düşler görürüz. Bir de insanların, hep birlikte yaşarken, toplum halinde yaşarken, hep birlikte gördüğü düşler vardır. Hep birlikte daha iyiyi, daha güzeli ararlar. Daima gelecek için hayaller kurarlar. Ya da geçmiş günlerin (tatsız günler de olsa) güzelliğine kendilerini inandırırılar. İşte gerek kişinin, insanın; gerekse toplumun daha iyiyi, daha güzeli araması, gözü açık düşler görmesi, SANAT'TIR. Ama herkes gördüğü düşleri, kurduğu daha iyinin, daha güzelin hayallerini, zihninde açık ve seçik olarak düzene koyamaz. Burada karşımıza SANATÇI çıkar. SANATÇI, herkes gibi düş gören herkes gibi hayaller kurabilen, herkes gibi daha iyiyi, daha güzeli isteyen bir kişidir. Fakat herkesten ayrıldığı nokta, bu düşleri, bu hayalleri, istenen daha iyiyi, daha güzeli, herkesin adına, toplum adına, renklerle (resim), seslerle (müzik), taşlarla, demirlerle madenlerle (heykel, mimarlık), dille, (şiir = edebiyat) olarak anlatabilen bir kişi olmasıdır. SA-

OTUZALTı

NATÇININ herkesten ayrı, üstün diyebileceğimiz yakası, düşleri, hayalleri, daha iyiyi, daha güzeli yaratma ve anlatabilme zekâsı ve yeteneğidir. Bir resmi gördüğümüzde, bir konseri dinlediğimizde, bir şiiri, bir romanı ya da bir hikâyeyi okuduğumuzda, bu eserler gerçekten başarılı eserlerse, bizi etkileri altına alabilirlerse, aklımıza ilk gelen söz, 'Aman ne güzel, ben de böyle istiyor, böyle düşünüyordum!' olabilir. Çünkü, isteklerimizi, düşlerimizi, daha iyiyi, daha güzeli, toplu olarak, bir sanat eseri olarak, karşımızda düzenlenmiş görürüz. Üstelik duyup da, sezip de, hayal kurup da açık seçik ortaya koyamadığımız düzensiz hislerimizi, derli toplu karşımızda bulmaktan büyük bir rahatlığa kavuşuruz. Seviniriz, ya neşelenir, ya da tatlı üzüntülere kapılırız. Demek oluyor ki, sanatçı, kişinin ve toplumun gerçek sözcüsüdür.

Sizlere biraz tuhaf gelecek bir benzetme yapacağım! Kedilerle, köpekler için en büyük sanatçı kimdir biliyor musunuz? KASAP. En büyük sanat eserleri de yine kediler ve köpekler için, Kasap dükkânlarıdır. Çünkü, kediler ve köpekler içgüdüleri ile her dakika bir parça etin düşünüyü görürler. Ben, birdenbire bir kasap dükkânına giriveren kedilerle köpeklere çok dikkat etmişimdir. Öyle sevinirler, öyle şaşırırlar ki, sevinçlerinden, kuyruklarını sallarlar, birtakım çeşitli sesler çıkarırlar. Diyeceğim, herkese göre, herkesin kültür, görgü, bilgi ve anlayışına göre sanat ve sanatçı değer kazanır. Bu kural, yüzyıllar için de değişmez: Her çağın kendine göre bir yaşantısı vardır. Her çağın kendisine göre bir sanat anlayışı vardır. Sanat eserleri bir de bize çağları getirdiği için, sanatçılar, bir de bize geçmişimizi tanıttığı için önemlidir. Sanatçı hep toplumun önünde giden kişidir. Ama toplum, çağlar boyunca sanatçıyı geçtikçe, yeni gelen sanatçılar yine toplumun önüne geçerler. Sanatçı, toplumun, insanların düşlerini, hayallerini ortaya koyarken, kendiliğinden insanları, toplumu da anlatmaya gider. İnsanı, toplumu, insanla toplumun ilişkisini anlatmalıdır ki, düşlerin yarattığı, daha iyiyi, daha güzeli bulabilsin. Gördüğü düşlerden ötürü, insanların duyguları, sezgileri, hayat karşısındaki tutumları, sanat eserinde kendiliğinden vardır. Sanatçının en önemli ödevlerinden biri de çağının insanlarını, toplumunu, insanla toplumun ilişkisini yansıtmaktır. Bu, insanın, toplumun, dünü, bugünü, yarını demektir. İnsanın ve toplumun, tipler halinde ya da toplum halinde, düşleri ile, hayalleri ile, duyguları ve sezgileri ile yansımasıdır. Klâsik olmuş sanat eserleri bu yüzden eskimezler. Eskimeyen eser yaratan sanatçı da bu yüzden çok kıymetli bir iş yapmıştır, kendisi de elbette kıymetli, üstün bir yaratıcıdır. GÖTE'nin FAUST'NU, Şekispirin Hamlet'ini alalım. Bu eserlerde sadece insanların düşleri, da-

ha iynin daha güzelin istekleri değil, aynı zamanda toplumun ve insanların acı gerçekler karşısında, (Ölüm gibi), çırpınışı, acısı vardır. Sanatçılar, bu eserlerine insanın değişmeyen, çağlar, yüzyıllar geçse de kurtulamadıkları düşleri, acıları koymuşlardır. İnsanlığın müşterek sürüp giden kaderi vardır bu eserlerde, onun için eskimezler, klâsik olmuşlardır. Bir de yine GÖTE'nin VERTER adlı romanına bakalım. Genç Verter'in izdirapları, yazıldığı romantik çağda okurlarını kırmış geçirmiştir. Kitabı okuyanlardan VERTER gibi kendilerini öldürmeye kalkışanlar olduğu söylenir. Ama bugünkü gençlere bu aşk hikâyesini okutun bakalım. Verter için, 'ya.. vah vah!' deyip geçerler. Çünkü 18., 19. yüzyıldan bu yana toplumun aşk hakkındaki görüşü, tutumu değişmiştir. Bugünkü gençlik, Verter'i okuyup kara kara düşüncelere dalacağına, (Ye.. Ye.. Ye..) diye tepiniyor Kadın erkek ilişkileri, hem batıda, hem de doğuda din baskısından kurtulmuş, daha özgür bir hale gelmiştir. VERTER bugün çağını, çağının duygu ve hislerini, romantik dünya görüşünü yansıttığı için önemlidir FAUST gibi büyük eser değildir.

Değerli dinleyenlerim; siz hiç bir buğday ambarına giren, ya da döğül-müş hazırlanmış buğday harmanına üşüşen tavukları gördünüz mü? Ambar-da ya da harmanda tavuklar, onbeş dakikadan çok oyalanmızlar. Yığılı zahireyi bir yana bırakıp, hemen beri yanda toprakta ya da çöplükte eşinmeye başlar-lar. Kumrular. Kumrular, öveykler, serçeler, harmana ya da ambara üşürlerse karınlarını doyurduktan sonra, suya giderler. Sularını içip, karınları acıkınca-ya dek uyurlar, dolaşırlar. Tavukların yaratılışında araştırmacılık, çöplükte de olsa eşinme vardır. Bu benzetme de biraz tuhaf gelecek size ama, ben, sanat-çıları tavukların huyuna benzer huyları olan kişilere benzetirim: Önce bir buğday tanesi için çırpınırlar. Sonra ambarla, harmanla buğdaya sahip oldular mı, bunun yanında, çöplüklerde birşeyler bulmak için eşinirler. Çocukluęum-da anneannem bana, çöplükte bir inci bulan horozun hikâyesini anlatmıştı. Şimdi bu hikâyeyi bütün ayrıntıları ile hatırlıyamıyorum ama, çöplükte bir horozun bulduğu inciye çok iyi hatırlıyorum. İşte ambarı bir yana bırakıp çöplükte inci arayan bir kişidir sanatçı. Daima daha yeniye, daha iyiyi, daha güzeli aramaktan yorulmaz. Ambara bir yol girer çıkar. Ama ambarın içinde oturan serçeler, mevcut düzeni muhafaza etmekten başka birşey düşünmezler. Haklıdırlar da.. Tıpkı politikacılar gibi. Politikacılar, yine haklı olarak am-barın düzenini bozdurmamakla yükümlüdürler. Buyüzden, ambar dururken, gidip çöplükte eşinen, aranan tavukları küçümserler, onlara kızarlar. Ama sa-natçı büyük politikacılar yok mudur? Vardır. Nasıl bir kırlangıç çamurdan

çok ölçülü bir yuva yapabilirse, usta, sanatçı bir politikacı da içinde yaşadığı toplumdan bir sanat eseri meydana getirebilir. Tıpkı BÜYÜK ATATÜRK gibi. Atatürk, insanlarını, toplumunu, bir sanatçının sesleri, renkleri, dili, kelimeleri kullanarak meydana getirdiği bir eser gibi kullanıp, bugünkü Türkiye'yi meydana getirmiştir. Bence, Atatürk, büyük asker, büyük politikacıdır ama herşeyden önce çok büyük sanatçıdır. Sayın dinleyenlerim, sanat üzerinde böylece söz ettikten sonra, sanatın bütün öteki dallarını bir yana bırakıp bir sanat türü olan hikâyeye gelelim. Konumuz hikâyeye olduğuna göre, hikâyeye ile nasıl sanat yapılır, hikâyeye niçin sanat eseridir? Bu konunun üzerinde duralım: Hemen söylemek gerekir ki, güzel sanatların bütün türlerinin temeli, oturtulduğu kalıp, herşeyden önce genel anlamda HİKÂYEDİR. Yani anlatımdır. Sanatçının söyleyeceği bir sözdür. Kişi adına, toplum adına, giderek kendi adına söyleyecek bir sözü olan kişidir sanatçı. Bu söylenecek söz de, muhakkak genel anlamda hikâyeye çerçevesine girer. Sanatçı, seslerle, renklerle, taş ya da madenlerle bir şey anlatmak ister. Aslında dikkat edilirse, bütün bu araçlarla ortaya konan, anlatılmak istenen şey, kelimelerle kafamızda biçimlenir. Duygularımızın, hislerimizin, düşlerimizin anlatımıdır. Anlatmak da kelimelerle, dille daha açık, daha seçik olur. Dille, kelimelerle yapıldığı için, mayaları açık seçik anlatıma dayandığı için, romanla hikâyeye arasında bir yakınlık varmış gibi görünür. Aslında bu iki tür, tarih boyunca birlikte gelişmiştir. Tâ eskiden, klâsik çağın tiyatrosu gibi, destanların anlatımından çıkan bir türdür. Eski EFES'Lİ bir romancıdan ve romanından haberimiz var. Ama Rönesansa gelene dek roman ve hikâyenin tarihi bizce oldukça karanlıktır. Buna karşılık Doğu Dünyasında, İslâm uygarlığı içinde gerçek bir yazarı ya da anlatılır çeşitten bir sanat türü olan MASALLAR vardır. Binbir Gece masalları, doğu dünyasının bugünkü modern roman, hikâyeye türlerinin yerini tutan bir sanat türüdür. İslâm uygarlığına da eski Hint uygarlığından geçtiği, fakat bu uygarlık içinde iyice geliştiği söylenir. Sırası gelmişken bir önemli soruna dokunmak isterim: Uygarlık hiç bir topluma, hiçbir ulusa gökten zembille inmez. Uygarlık, insanlık kendini bildiğibileli, bir zincirin halkaları gibi toplumdan topluma, ulustan ulusa eklenegelmiştir. Eski Çinden, Hintten, orta Doğu'ya, oradan Fenike ve Mısır'a, Mısırdan Girit'e, Batı Anadolu'ya zincirleme gelmiş, her geldiği yerden kendisine birşeyler katılmıştır. Rönesansta Avrupa, mucize dediği Yunan uygarlığını İslâm Dünyasından öğrenmiştir. Çok eski çağların uygarlığının mirasçısı olan Yunanlıların uygarlığını, önce Arapçaya çeviren, ona birşeyler katan islâm bilginleri, filozoflarıdır. Bilindiği gibi İslâm

uygarlığı da üç ulusun malıdır; Arapların, İranlıların ve Türklerin. Klâsik Yunan felsefesini Avrupa, birer Türk filozofu olan İbni Sinadan, Gazaliden, Farabî'den öğrenmiştir. Sonra elbette batı, Hristiyan Avrupa Uygarlığını yaratırken kendinden birçok şeyler katmıştır. Şu kısaca söylediğimiz sözlerin bir önemli örneğini verelim: Rönesansın ilk hikâyecisi BOCCACIO (1313-1375), DECAMERON adı altında topladığı hikâyeleri, doğu dünyasının BİNBİR GECE masallarının etkisi altında yazmış, tertiplemiştir. Yaptığı yenilik, masal tekniğini, gününün tip ve olayları ile ileriye doğru götürmesidir. Uzun bir süre Rönesans yazarları destanlardan yararlanmış, yeni keşiflerin kahramanlıklarını anlatmış, Şövalyelerin serüvenlerini ortaya koymuştur. Oysa insanların aradığı iyi ve güzel, harplerde, şövalyelerin kanlı serüvenlerinde değildi. Buna, ilk tepkiyi gösteren Ünlü CERVANTES (1547-1616). Cervantes, önce hikâyelerinde, sonra da büyük romanı Donkişot'ta orta çağdan beri süre gelen şövalye kahramanlığını alaya almış, okurların dikkatini insanın ve toplumun gerçek durumuna, düş ve duygularına çekmiştir. Cervantes, roman ve hikâyenin yüzünü geleceğe çeviren, insanın kaderi üzerinde söz sahibi olmasını sağlayan bir yazardır. Denebilir ki bu yazardan sonra hikâye, roman, toplumu, toplumun içindeki bireyi; bir başka deyişle, insanın güzü açık gördüğü, geleceğin daha iyi, daha güzel yaşantısının düşünüyü ele almaya başlamıştır.

19. Yüzyılda hikâye ve roman, iyice gelişmiş, toplumu ve insanı, ayrı ayrı, ya da birarada incelemeye girişmiştir. İnsan, toplum, insanla toplumun ilişkisi, romanın ve hikâyenin başlıca konusu olmuştur. Giderek roman ve hikâye insan ve toplumun daha iyiye, daha güzele yönelmesi için araştırmalara girişmiştir. Bu araştırma bilim kurallarına uymaz. İnsanı ve toplumu inceleyen sanatçı, bilim adamı gibi elinde kalem defter, kapıyı vurup içeriye girmez. İnsanı ve toplumu olduğu gibi, bütün çıplaklığı ile yakalayabilmek, görüp anlayabilmek için, onları kapı arkasından dinler. Ayıptır ama, anahtar deliğinden gözetler. İnsanların konuşmalarından, birbirlerine karşı tutumlarından, giderek bir el hareketlerinden bile ruh hallerini, gördükleri düşleri sezmesini bilir. Bilinen bir sözdür: Bir kimsenin okuduğu gazeteyi söyleyin, ne tutumda, ne düşüncede bir adam olduğunu söyleyeyim, denir. Doğrudur. Yazarın edindiği deneyler, insanı tanıması için eline birtakım ipuçları vermiştir. Diyeceğim ki, hikâye ve roman, yolu yöntemi olmayan bir bilimdir. Her hikâyeci, her romancı kendisine özgü bir yol ve yöntemle ortaya çıkar. Her romancı, çöplükte eşinen bir horoz gibi, başarılı bir eser ortaya koyarsa, bir inci bulmuş sa-

yılır. Hikâyeci, romancı bir başka yönden de eserleri ile insanları yüreklendiren, insanın kendisi için bir çıkar yol bulmasını sağlayan bir kişidir.

Değerli Dinleyenlerim, buraya kadar sanatın ve sanat olayının içinde hikâye ve romanın gelişmesi üzerinde kısaca durdum. Çağdaş Türk Hikâyesinin doğuşuna geçmeden önce, biraz da hikâyenin ve hikâye ile romanın ilişkisi üzerinde durmak isterim:

Buraya kadar söz ederken genel anlamda hep sanatçı diye konuştuk. Bundan böyle sanatçı kavramını, yalnız hikâye ve romandan söz edeceğimiz için, (YAZAR) olarak kullanacağım. YAZAR, herşeyden önce, kişi üstüne, toplum üstüne söyleyecek sözü olan bir kimsedir. Yazarın söyleyeceği söz, söylenmesi gerekli, önemli bir söz olmalıdır. İşte bu söylenecek gerekli, önemli söz, hikâyenin konusu, bence temelidir. Söylenecek sözden, konudan sonra yapı, bina gelir: Konuyu, söylenecek sözü, en güzel, en iyi biçimde anlatmak; okurun gözünde, zihninde açık ve seçik olarak belirtmek. Hani derler ki, konu önemli olamaz; biçim, kurma yani bina önemlidir. İyi anlatılan herşey hikâye olur. Ya da tersine düşünenler vardır: Konu, söylenecek söz, bir başka deyişle ÖZ, önemliyse, biçim önemli olamaz. Bence, temelsiz bina ne değin yersiz bir düşünceyse, binasız temel de o değin yersiz bir düşüncedir. Söylenecek söz, çok ilginç, çok önemlidir de anlatamazsınız karşınızdakine. Buna karşılık çok güzel, ilginç görünen bir takım sözleri sıralarsınız da bir incir çekirdeği doldurmaz. Hani anlattıklarınız temelsizdir, yıkılmıya mahkûmdur. Kısacası söyleyecek sözünüz, düşünceniz, düşünüz, fikriniz yoktur. Diyeceğim ki, mimarlıkta nasıl temelsiz bina yapılamazsa, yazarlıkta da temelsiz hikâye anlatılamaz.

Söylenecek söz, konu, niçin bazı hikâye, bazı roman, bazı tiyatro biçiminde ortaya çıkar? Bu söylenecek sözün, konunun psikolojisine, yazarın ruh haline ve gözlemciliğine dayanır. Konuyu yazar, hangi türde daha iyi anlatabileceğini kestirirse, o türden yararlanır. Yine bana göre tür ne olursa olsun, ister hikâye, ister roman, ister tiyatro; temel, bina, yani anlatılacak konu ve anlatış değişmez, hepsi de genel anlamda H İ K Â Y E'DİR. Hangi türde olursa olsun, hangi teknikle anlatılırsa anlatılsın, söylenecek sözün, temelin kaldırabileceği bir yük vardır: Bina, anlatım; konudan, temelden ağır olamaz. Bir hikâyede, bir romanda konunun gerektirdiği anlatım, ne bir satır fazla, ne bir satır eksik olmalıdır.

Değerli dinleyenlerim, sözlerimin başında romanla hikâyenin anlatım bakımından birbirine benzediğini, oysa bu iki sanat türünün apayrı özelliklerinin

olduğunu söylemiştim. Biraz önce hikâye üzerinde dururken söylediklerimden sonra, artık hikâye ile romanın arasındaki akrabalığı, ya da daha doğru bir deyişle, ayrılığı ortaya koymamız gerekiyor: OLAYLARI, DÜŞLERİ, KİŞİLERİ, TOPLUMU VE OLAYLARLA, DÜŞLERLE KİŞİLERİN, TOPLUMUN İLİŞKİSİNİ, HİKÂYE TÜRÜ İLE ORTAYA KOYARKEN, YAZARKEN; KONUNUN ANLATIMINA CÜMLELERDE DERİN VE GENİŞ BİR ANLAM VERMEK GEREKİR. ROMAN TÜRÜNDEYSE, ANLATIMA, CÜMLELERDE AYRINTILARIN GELİŞMESİ BİR ANLAM KAZANDIRIR. Örneğin yine bir edebiyat türü olan TİYATRODA DA KONUYA, SONRA DA ANLATIMA, SAHNEDE BİR EYLEM (hareket) KAZANDIRMAK AMACI GÜDÜLÜR. Dikkat edilirse hepsinin özünde hikâyecilik vardır. Fakat anlatımda ayrı ayrı türler olarak ortaya çıkarlar. Niçin ayrı ayrı türler olarak ortaya çıktıklarını da biraz önce konu, temel; bina, anlatım sorununa değinirken anlatmıştım.

Burada yazarın dünya görüşünden, ruh halinden, yaratıcılık yeteneğinden birazcık söz etmek gerekiyor: Söylenecek sözü olan yazar; söyleyeceğini kişilere, topluma bakarak kopyecilik yapmaz. Olayları ve insanları olduğu gibi anlatmaya kalkışmaz. Hani gözlemlerini olduğu gibi kâğıda geçirmez. Eğer böyle yapacak olsaydı, kendisine iş kalmazdı. Bütün mahkeme zabıtları, hikâye roman olurdu. Bütün bu mahkeme zabıtlarında insanlığın birer dramı vardır. Ama sanat eseri olabilmeleri için yazarın süzgecinden geçmesi, yazarın bunlara bir amaç katması, bir istikamet vermesi gerekir. Bu da yukarıda hikâye kuruluşuna ilişkin söylediklerimizin önemli noktasıdır. Çünkü, söylenecek söz, temel; temelin yani konunun üzerine kurulacak bina, anlatım ne değin önemliyse bütün bunlara bir açıdan istikamet verebilmek, bütün bunları bir amaca bağlamak yazara, gerçek sanatçı dedirtecek bir niteliktir. Yoksa okullarda her öğrencinin yazdığı kompozisyon ödevi, sanat eseri olurdu. İşin bu yönü iyi bilinmediğinden, bakarsınız, her dilekçe yazan kişi kendisini yazar sanabilir. Her tumturaklı söz dizen de şair. Kapı, pençere boyamak, duvarları badana etmek bir meslektir. Ama sanat değil, Zanaattır. Sonra her onsekizine gelen delikanlı kendisini şair sanır. Hepimizin gençliğinde ceplerimizde birer şiir defterimiz olduğunu itiraf etmeliyiz. Şiir diye birşeyi karalayamayanların cebinde, şairlerden seçilmiş şiirler bir zaman gezer. Büyük yeteneği olan gençler bir yana, gerçekten şairse bir kişi, otuzundan sonra da şiir yazabilendir. Hele gerçek hikâyeci, romancı, 35, 40 yaşından sonra sanatçı olabilir. Sanat, bilgiden, yetenekten başka ayrıca hayat deneyi isteyen bir iştir.

Bütün bu konuştuklarımızdan sonra bir noktaya daha değinmek isterim: Bizim ünlü eleştirmecilerimizin bazıları, derler ki: Falan yazar, artık hikâyeden romana geçti. Böyle söze çok kızarım. Böylesine yersiz söz olamaz. Yukarıdan beri konuştuklarımızdan anlaşılacağına göre, roman türü ile hikâye türünün ayrı ayrı olduğunu belirttik. Ne hikâye, romanın özetlenmiş bir biçimidir; ne de roman hikâyenin genişletilmiş bir anlatımıdır. Başarılı bir hikâye ne değin uğraşılırsa uğraşılsın, bir roman olarak anlatılamaz. Bir roman da ancak özetlenebilir ama, hikâye olmaz. Ama bir hikâyeden, bir romandan tiyatro yapılabilir. Tiyatro, sahnede olaylara, kişilere, fikirlere eylem kazandırmak olduğundan. Şu da var ki, tiyatro olarak biçimlenmemiş, yazılmamış bir eserden tiyatro çıkarmak, çoğu çok başarısız oluyor. Yazar, temeli nasıl atarsa, bina ona göre olur. Hikâye temeli, roman temeli, tiyatro temeli olayların psikolojisinden doğar. Diyeceğim, bugün Ömer Seyfettin bir hikâyeci olarak ün kazanmıştır. Bir Çehov, bir Gorki deyince, aklımıza hemen hikâyecilikleri gelir. Oysa Çehov'un da, Gorki'nin de tiyatroları vardır. Gorki'nin romanı da vardır. Hele Çehov'un oyunları çok başarılıdır. Ama yine de Çehov deyince aklımıza hikâyeleri gelir. Peki şimdi Ömer Seyfettin, Çehov Gorki, herhangi bir romancıdan küçük yazarlar mıdır? Bir de hem hikâye, hem de roman, hafta hikâye, romanla birlikte şiir, tiyatro yazan sanatçılar vardır. Demek oluyor ki sayın eleştirmecilerimizin hikâyeden romana, yok romandan tiyatroya geçti gibi sözlerini düzeltmek gerekir. Diyebilirler ki, falan yazar, hem hikâye hem de romanlar yazmıştır. Filân şair, tiyatro eserleri de ortaya koymuştur. Bir yazarın ömrü boyunca, yalnız hikâye yazması, yalnız roman yazması, yalnız şiir ve tiyatro ile uğraşması, onu küçültmez. Değerli dinliyenlerim, buraya değin, sanatın genel anlamı üzerinde, sanatın içinde Hikâye ve roman türünün yerinin ne olabileceği üzerinde durduk. Hikâyenin tekniğine de kendi anlayışımıza göre değindik. Şimdi de Türk Hikâyeciliğinin küçük bir tarihçesini yapmak ve çağdaş Türk hikâyeciliğinin anahatları üzerinde durmak istiyorum. Daha önce batıda destanların, şövalye kahramanlıklarının geliştirdiği, rönesansla başlayan hikâyecilikten söz etmiştik.

Türk hikâyeciliğinin küçük bir tarihçesini yapmak demek, hemen söylemeliyim ki, Tanzimattan önce (1839) Türk Edebiyatında hikâye türü, roman türü yoktu deyip sözü bitirmek demektir. Ancak 19. Yüzyılın sonunda hızlanan bir gelişmeye kavuştu hikâyeciliğimiz. Çok çabuk gelişti. İslâm uygarlığı içinde gelişmiş ulusların edebiyatı deyince akla çok zengin bir şiir edebiyatı gelmelidir. Bu zengin Divan edebiyatı dediğimiz Anadolu Türklerinin, Os-

manlıların edebiyatı yanında, yine çok zengin bir Halk Edebiyatımız vardır. Aslına bakarsanız, Türk Halk Edebiyatı (Halkın anlayacağı dille yapılan edebiyat diyelim, daha doğru olur.) Osmanlı Saray edebiyatı olan, Farsca, Arapça, Türkçe karışığı bir dille yapılan edebiyattan aşağı kalmamıştır. Üstelik bugünkü çağdaş edebiyatımızın dil bakımından, espri bakımından, toplumun manevî varlığı bakımından temeli olmuştur. Halk şiirimizin yanında bir halk masalcılığı vardı. Destanların desteklediği bu masalcılık, batı dünyasının romanına, hikâyesine karşılık gelişmiştir. Nasıl ünlü, büyük halk şairi Yunus Emre'nin şiirleri, Karacaoğlanın şiirleri halk arasında dilden dile yüzyıllar boyunca dolaşmışsa, halk masalları da böylece dolaşmıştır. Masalların belki tek yazarları yoktu. Ama (MEDDAHLAR) halk arasında masalların anlatıcılarıydı. Elbette halkın roman, hikâye dinleme, yani düşlerini gerçekleştirme bakımından ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Kendilerinden de masalların, hikâyelerin anlatım ve özüne birçok şeyler katıyorlardı. Türklerin bir hikâye anlatma, hikâye yaratma yeteneği vardır. BONN Üniversitesinden Sayın Prof. Otto Spils, 24 Ağustos 1960 tarihli (Das Parlament) adlı gazetenin ilâvesine yazdığı modern Türk Hikâyeciliği ve romancılığı adlı makalesinde, 'Türkler, hikâye ve roman alanında batılıların üç yüz yılda gösterdiği gelişmeyi, seksen yıla sığdırdılar. Bugün batılı bir Türk hikâye ve romanı vardır demek yanlış olmaz...' Der. Sayın Otto Spils, modern Türk hikâyesi ve romanı üzerine çok derin çalışmalar yapmıştır. (DIE WELT DES İSLAMS) dergisinde Türk Edebiyatı hakkında yazdığı güzel yazılardan ötürü, Almancaya çevirdiği hikâyelerimizden ötürü, sırası gelmişken önümüzde, kendisine açıkca teşekkür etmeyi bir borç sayarım.

Sayın Prof. Otto Spils'in söylediği gibi, çağdaş Türk Hikâyesi naslı batının üç yüz yıllık gelişmesini seksen yıla sığdırdı? Biraz önce söylediğim gibi, Türklerde bir hikâye esprisi, hikâye anlatma zekâsı vardır. Bu sözlerimi isbat etmek için, izin verirsiniz size, biraz Nasrettin Hoca'dan ve Evliya Çelebi'den söz edeceğim:

Yirmi beş yıldan beri, hani ilk hikâye, roman yazmaya başladığım yıllardan beri, hep Nasrettin Hoca'yı, Evliya Çelebi'yi düşünürüm. Hoca, 13. Yüzyılda Selçuklular çağında yaşamıştır. Evliya Çelebi'ye, 17. Yüzyılda Osmanlılar çağında yaşamıştır. Ama yaşadıkları yüzyılların toplumunu anlatma, düşlerini yansıtırma esprisinde, zekâsında birleşirler. Bu birleşme, bu benzerlik; Türk toplumunun yüzyıllar boyunca dünya görüşü, acı olaylar, sevinçli olaylar karşısındaki tutumudur. Aynı zamanda Anadolu Türklerinin yaşantısı,

düşleri vardır bu iki büyük adamda. İçinde yaşadıkları toplumun, kişilerin iyi ve kötü yanlarını yüzlerine vururken, kendi kendileri ile bile alay ederler ki, bu onların büyüklüğünü, yapıcılığını gösterir.

Gerçi Nasrettin Hoca ile, Evliya Çelebi'nin eserlerini karşılaştırmak güçtür. Karşılaştırılmaz da... Hoca'nın kaleminden çıkmış bir tek satır yoktur. Onun hikâyelerini başkaları yazmış, halk birbirine anlatmıştır. Hoca'yı, Hoca yapan bu hikâyelerin esprisi, dünya görüşüdür. Daha daha halkın kendi yarattığı espriyi, hikâyeleri, Hoca'nın hikâyelerinin kalıbına döküşü çok ilginçtir. Hoca, olaylar karşısında, bir çeşit, Türk Toplumunun gözü, kulağı, düşleri ve dili olmuştur. Bir kelime ile, Nasrettin Hoca, Türk toplumunun ortak deha sembolüdür.

Evliya Çelebi'ye gelince: Bu büyük Türk Yazarı (1611 - 1682) bize on ciltlik büyük bir eser bırakmıştır: (Seyahat Name). Bu eserde gerek Türk, gerekse batılı bilginler, yıllar yılı, durmadan bilimsel belgeler ararlar. Sonunda sevimli - kendi kendisine dediği gibi-Evliya-yı biriye Efendimizin, inanılacak bir kaynak olmadığında karar kılarlar: Olayları büyüttüğünü, karıştırdığını, tarih yanlışları yaptığını, giderek görmediği olayları görmüş gibi yazdığını söylerler. Bu yargıların çoğu doğrudur. Ama yine kendisine dediği gibi, Hakiri pür taksir, Evliyayı Biriye Efendimiz Hazretleri, günümüzün bilim adamlarının sandığı bir kişi değildir: O, ne bir Marko Polo, ne de bir İBN BATUTA'dır. Bu gezginler gibi gezdiği, gördüğü yerleri bilimsel bir açıdan yazmaya kalkışmamıştır. EVLİYA ÇELEBİ, bizim CERVANTES'imizdir. Onun sayfalar sayfalar boyunca sayıp döktüğü şehirlerin tasviri, hanlar, hamamlar, camiler, bağlar bahçeler, hatta zamanının tarih olayları bir yana bırakılmalıdır. Onun yine sayfalar boyunca anlattığı, içinde yaşadığı toplumun hikâyesini, zamanının kişilerinin tutumunu ve birbirleriyle ilişkisini, olaylar içinde çiziverdiği tipleri dikkatle okursak, Çelebinin çok büyük bir yazar olduğu meydana çıkar. Örneğin bir büyük veziri öğer öğer, öğrerek anlatır anlatır da, sonunda 'AMMA BİRAZ RÜŞVET ALMAYI SEVERDİ!' diye yerin dibine geçiriverir. Tipleri, olayları, sade, o zamanın halk dili ile anlatır. Divan edebiyatının ne dediği anlaşılmaz (MÜNŞİ)LERİNE aldırmadan Türkçe yazmış, Osmanlıcaya kulak asmamıştır. Eğer 17. Yüzyılda Türk Edebiyatında Hikâye, Roman yazma geleneği olsaydı, biraz önce dediğim gibi, Cervantès gibi büyük romancı olurdu. Kitabında kendisi bile bir Donkişot'tur Çelebinin.

Evliya Çelebi, bence, bir hicivci, bir mizahçı, bir başka deyişle, 17. Yüz

yılda yaşamış büyük Türk hikâyecisidir. Seyahat Name'sinde yer yer, sık sık 'Hikâye ederler ki.. Şöylece dinledim ki.. Başımdan şöyle bir garip hadise geçti ki...' diye başlayıp anlattığı hikâyeler, edebiyatımızın birer mizah şaheserleridir. Alışılmış kalıplar içinde roman, hikâye arayanlar, benim bu söylediklerime elbette katılmazlar. Ama hikâye, roman, sözümüze başlarken dediğimiz gibi, insanı, toplumu, insanla toplumun ilişkisini, insan ve toplumun psikolojisiyle birlikte düşlerini anlatmak değil midir? giderek bu anlatıştan, çağın, yaşanılan çağın hayat görüşü, tutumu, davranışı çıkmaz mı? Hikâyeci, romancı anlatmasını bilen, söyleyecek sözü olan bir kişi değil midir? İşte EvliyaÇelebi budur: Bir kelime ile Sanatçıdır. *Bilgin değildir*. Daha 13. Yüzyılda Anadolu'da beliren, Nasrettin Hoca'nın kişiliğinde ortaya çıkan Türk hikâye esprisinin ve dehasının bir devamı, bir temsilcisi, bir büyük yazarıdır EVLİYA ÇELEBİ.

Değerli dinliyenlerim, şimdi Sayın Prof. Otto Spies'nin 'Türkler batıların birkaç yüz yılda sağladıkları gelişmeyi, seksen yıla sığdırdılar; bugün batılı anlamda bir Türk Hikâye ve romanı vardır...' sözünü, biraz önce söylediklerimden sonra, haklı bulmak zorundayız. Ama bu iş kolay olmamıştır: Nasrettin Hoca'nın kişiliğinde, Evliya Çelebinin kişiliği ve kaleminde beliren, yüzyıllar boyunca süregelen Türk Hikâye ve roman esprisi, zekâsı, batılı teknikle ortaya konan hikâye ve romanlarda şöylece ortaya çıktı. Yani çağdaş Türk hikâyeciliği batılı biçim ve teknikle şöylece doğdu:

Tanzimattan (1839) bu yana siyasette, bilimde, toplum hayatımızda olduğu gibi, sanatta, edebiyatta da yüzümüzü batıya çevirdik. Bir uygarlık değiştirmek kolay değildir. Batılılar, Avrupa Hristiyan uygarlığını kurabilmek için yüzyıllar boyunca emek verdiler. Orta Doğu İslâm Uygarlığı içinde yüzyıllar boyunca gelişen Müslüman Türk uygarlığını, batılı anlamda geliştirmek, lâik bir uygarlık haline koymak bizim için kolay bir iş olmadı. Bugün bu gelişme hâlâ devam etmektedir. Bir toplum için, bir ulus için, hem dinini korumak, hem de daha geniş anlamda yeni bir uygarlığa uymak, çok zordur. Aydınlar arasında yeni, lâik anlayış ne değin çabuk kavranırsa kavransın, halk kitlelerinin bağlandığı manevi kavramlardan kurtulması çok zor, uzun bir süre isteyen bir dâvadır. Uygarlık değiştirmek herşeyden önce zihniyet, dünya görüşünde anlayış değiştirmektir. Bu zihniyetin geleneklerini, alışkanlıklarını kurabilmek, toplumun bilincinin altına yerleştirebilmektir. Hiç kuşkusuz herşeyden önce yeni uygarlığın görünüşünü, biçimini, tekniğini taklitle işe başlayacaktık. Öteki toplumsal alanları bir yana bırakalım, Tanzimat-

la birlikte başlayan yenilikte batının edebiyatta örneklerini alırken, biz, Fransayı kendimize örnek olarak seçtik. Sonra başka batılı uluslara yüzümüzü çevirdik. Tâ 19. Yüzyılın son yarısından 20. Yüzyılın başına değin aydınlarımız, Fransızca düşünüp, Türkçe konuştu; yazarlarımız, şairlerimiz Fransızca düşünüp Türkçe yazdılar. Fikirde, biçimde böyle bir taklitçilik zorunluydu. Batının edebiyatı ile birlikte yaşantısından, toplumsal anlayışından birçok örnekler aldık. Önce, görünüşünü taklit ettik, sonra özünü kendi ulusumuzun gelenekleri ve anlayışı ile yuğurduk. Örneğin, 1880 yıllarına doğru batı ile aramızdaki anlayış farkını anlatayım: İlk hikâyecimiz Ahmet Mithat Efendi, bir hikâyesinde derki: (Giyindim, kuşandım, paltomu Frenk vari koluma asıp, sokağa çıktım...) Görülüyor ki o zamanlar paltoyu kolda taşımak bile frenk vari oluyormuş. Ahmet Mithat Efendinin hikâyeleri 25 kitap halinde basılmış çoğu Fransızcadan adapte edilmiş hikâyelerdir. Bu 25 kitaplık serinin adı, (Lâtaif-i Rivayat)tır. Yani lâtif rivayetler. Her kitabın üstünde (Acık içinde gülünçlü iki hikâye ya da (Gülünç içinde acıklı üç hikâye) gibi başlıklar vardır. 1890'lara yani Serveti Fünun Dergisinin etrafında toplanan yazarlara geldiğimiz zaman, hikâyede biraz daha - oldukça çabuk - ilerlediğimizi görürüz. Fransızların serüven romanlarının yanında ALPHONSE DAUDET gibi yazarların kişiliğinden, Zola, Flaubert gibi naturalistler öğrenilmiştir. İlk batılı hikâye yazarımız sayılması gereken Sami Paşa Sezai Bey, hikâye kitabının adını DAUDET'nin hikâye kitabının adından almış (Küçük Şeyler = Le Petit Chose) demiştir. Kendi hikâyelerine, DAUDET'nin hikâyelerinden çevirdiği birkaç hikâyeyi eklemiştir. Nabi Zade Nazım Bey, yöresel Anadolu renkleriyle süslü hikâyeler yazmıştır. Ama Halit Ziya Uşaklıgil'in, Mehmet Rauf'un bütün ustalıklarına rağmen, romanlarında bir Fransız kokusu vardır. Buna karşılık bence çağının - bugün bile - büyük yazarı Hüseyin Rahmi Bey, batılılardan aldığı teknikle, tam anlamı ile Türk Halkını anlatabilen bir yazar olmuştur. Ötekilerin kurtulamadıkları osmanlıcayı da bir yana itmiş, Ahmet Mithat Efendinin hikâyelerindeki diline Şinasi'nin getirdiği halk dilini de katarak, halkın anlayacağı bir dille romanlar yazmıştır. 1908 Meşrutiyet devrimi ile yine Fransız İhtilâlinin fikirleri edebiyatta iyice kendisini göstermiş, Ziya Gökalp'in de etkisiyle dilde ve anlayışta milliyetçilik kavramı iyice edebiyata girmiştir. Büyük Hikâyeci Ömer Seyfettin ile birlikte Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar gibi yazarlar, gerek Meşrutiyeti izliyen yıllarda gerekse Kurtuluş Savaşı yıllarında kalemleriyle ulusculuğu Türk Edebiyatına getirmişlerdir. Ulusculuk, Milliyetçilik önceleri çok sert olmuş, Tu-

rancılık gibi anlamlara çekilmeye çalışılmış, fakat Kurtuluş Savaşının büyük önderi Mustafa Kemal Paşa'nın (Misakı Milli) siyaseti ile, Türkiye Halkçılığına dönmüştür. Kurtuluş Savaşından, Cumhuriyetten sonra Türk Hikâyeciliği, (Yakup Kadri, Halide Edip'in de katılması ile) büyük bir hızla gelişmiş, Atatürk'ün halkçılığını haklı olarak benimsemiştir. Meşrutiyet Çağının hikâye ve romanı İstanbul'dan (Nabi Zade Nazım Bey bir yana) çıkamazken, Cumhuriyet Çağının hikâye ve romancılığı, bütün Türk toplumunu kapsayan, bütün Türk toplumunun gerçeklerine el atan, bütün Türk toplumunun düşlerini gören bir nitelik kazanmıştır. Bugün, hikâyeciliğimiz, romancılığımız daha yüzüncü yılını doldurmamıştır. Fakat hikâyelerimiz, batı dünyasında başarılar kazanmıştır. Uluslar arası antolojilere hikâyecilerimiz girmektedir. Hikâye kitaplarımız ve romanlarımız yabancı dillere çevrilmekte ve aranmaktadır.

Tanzimattan bu yana gösterilen bu başarıyı, bu gelişmeyi burada ayrıntıları ile anlatmak olanağı yoktur. Ben, sadece genel anlamda hikâyeden, hikâye tekniğinden söz ettim, bir de Türk Hikâyeciliğinin doğuşundan. Meraklı dinleyenlerime çağdaş Türk Hikâye ve Romanı için yukarıda sözünü ettiğim Sayın Prof. Otto Sieps'nin incelemesini, Tahir Alangunun üç ciltlik 'Cumhuriyetten sonra hikâye ve roman' antolojisini sağlık veririm. Bir de Cevdet Kudret, 1908 dek Meşrutiyet öncesi Tanzimat Hikâyeciliğini inceleyen yeni Bir Antoloji yayınladı. Çalışmasını bugünlere dek sürdüreceğini umarım.

**REKLÂM.
LARINIZ
İÇİN**

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1

İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

DIŞ MUHABİRLER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

ROMAN

DİRİLEN ŞEHİR — Jules Romain

Çev: S. Eyüboğlu — 2 Lira

DÜŞÜŞ — Albert Camus

Çev: Ferit Edgü — 3 Lira

BULANTI — Jean Paul Sartre

Çev: Selâhattin Hilav — 6 Lira

(İkinci Baskı)

MÜTHİŞ ÇOCUKLAR — Jean Cocteau

Çev: V. Üretürk — 2 Lira

HAYDARI KAMPI — Themis Kornaros

Çev: Nevzat Hatko — 5 Lira

KALPAKLILAR — Samim Kocagöz

DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz

Her cilt 7,5 Lira

ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence

Çev: Bilge Karasu — 2 Lira

(Türk Dil Kurumu Armağanı)

KURTLAR SOFRASI — Attilâ İlhan

2 Cilt. Her cilt 7,5 Lira

ALEKSİ ZORBA — N. Kazancakis

Çev: Ahmet Angın — 7,5 Lira

DÂVA — Franz Kafka

Çev: Kâmurân Şipal — 7,5 Lira

ARSLAN ASKER ŞVAYK — J. Hašek

Çev: Ayşegül Günkut — 6 Lira

BİR KARIŞ TORAK — Samim Kocagöz

5 Lira

(Resimliyen: İ. Balaban)

KATILA KATILA GÜLEN KALİMKOS

K. Kandaş — 3 Lira

DEĞİŞİM — Franz Kafka - 3 Lira

YERALTINDA YAŞAYAN ADAM —

Richard Wright - 3 Lira

IVAN DENİSSOVIÇ'İN BİR GÜNÜ —

A. Soljnitšin - Çev.: Niyazi Dalyancı - 4 Lira

SAAT ALTIDA GEL — Celâlettin Çetin

4 Lira

FELSEFE KİTAPLARI —

DENEMELER

FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ

Hatemi Senih — 2 Lira

SISYPHE EFSANESİ — Albert Camus

Çev: T. Yücel — 4 Lira

VOLTAIRE — A. Cresson

Çev: Suat Erginer — 2 Lira

TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus

Çev: T. Yücel — 3 Lira

PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT —

Freud Jung Adler

Çev: Selâhattin Hilav — 3 Lira

RÜYA YORUM METODU — Freud

Çev: Ayşegül Günkut — 2 Lira

VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI — Bertrand

Russell — Çev: Türkân Araz — 2 Lira

VAROLUŞÇULUK - MATERYALİZM VE

DEVİRİM — Jean Paul Sartre

Çev: Emin Türk Eliçin — 3 Lira

(İkinci baskı)

DENEMELER — Bertrand Russell — Çev:

Çev: Türkân Araz — 3 Lira

TRAGEDYA'nın DOĞUŞU —

F. Nietzsche — Çev: İ. Zeki Eyüpoğlu —

4 Lira

TOPLUM BİLİM DİZİSİ

YAHUDİLİK SORUNU — Jean Paul Sartre

Çev: E. T. Eliçin — 3 Lira

İNSANLIĞIN GELECEĞİ — Bertrand Russell

Çev: Memduh Balaban — 2 Lira

TAŞ ÇATLASA — Yaşar Kemal — 3 Lira

İKTİSADİ BUHRAN VE MONOPOLLER —

Derliyen: Şerif Hulûsi — 4 Lira

EKONOMİ POLİTİK — Oskar Lange

Çev. Muvaffak Şeref — 4 Lira

KÜBA ve KÜBA PLÂNLAMASI — Charles

Bettelheim — Çev. Şerif Hulûsi — 4 Lira

KONGO KURTULUŞ SAVAŞI

Dr. Toruzoğlu — 3 Lira

DÜNYA TARİHİNE BAKIŞLAR —

Pandit Nehru - 4 Lira

1 — Yayınlarımızdan satış fiyatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar EYLEM'e bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir. Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.

2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.